

DOKUMENTI, ZAPISI I SJEĆANJA SUDIONIKA O ANTIFAŠISTIČKOM POKRETU OTPORA U NINU TIJEKOM DRUGOGA SVJETSKOG RATA (1941.–1945.)

Marjan DIKLIC
Zavod za povijesne znanosti HAZU u Zadru

UDK 949.75“1941–1945” Nin
Stručni rad

Primljeno: 9. X. 2003.

Prikupljajući izvorno povijesno gradivo o Ninu i cjelokupnom ninskom kraju uoči i tijekom Drugoga svjetskog rata, o čemu će uskoro biti tiskana posebna knjiga u izdanju Matice hrvatske u Zadru, autor iz Ostavštine Ante Maštrovića Nina, koji je bio glavni organizator antifašističkog pokreta otpora u svom rodnom gradu i široj okolici, donosi o tome nekoliko važnih dokumenata, zapisa i sjećanja sudionika. Najprije nam u uvodnim napomenama radi lakšeg razumijevanja daje osnovne podatke o Drugom svjetskom ratu i Anti Maštroviću Ninu, okupaciji i komadanju Kraljevine Jugoslavije, a posebice o talijanskoj okupaciji i aneksiji Dalmacije i grada Nina; zatim donosi upitnik na temelju kojeg su prikupljeni podatci o pokretu otpora; i, na kraju, još devet dokumenata iz ratne i poratne povijesti Nina.

Ključne riječi: *Nin, antifašizam, Drugi svjetski rat*

I. UVODNE NAPOMENE

Drugi svjetski rat započeo je napadom Njemačke na Poljsku 1. rujna 1939., a završio se kapitulacijom Japana 2. rujna 1945. godine. Vodio se između fašističkih sila Trojnog saveza – Njemačke, Italije, Japana i njihovih saveznica – i šire Koalicije antifašističkih država, koju su predvodile Sjedinjene Američke Države (SAD), Savez Sovjetskih Socijalističkih Republika (SSSR) i Velika Britanija. Rat je trajao šest godina i u njemu je na različite načine sudjelovalo preko sedamdeset država, a ratne operacije vodile su se na teritoriju četrdeset država. U ratu je sudjelovalo oko 110 milijuna vojnika, više od 55 milijuna ih je poginulo, a oko 35 milijuna bilo je ranjeno. Ukratko, Drugi svjetski rat ostavio je za sobom strahovita razaranja i patnje, velik broj ljudskih žrtava i golema materijalna i duhovna razaranja, a najveća i najteža bila su u Europi.

Poslije Mađarske, Rumunjske i Bugarske, i Kraljevina je Jugoslavija, u sastavu

koje se od 1918. nalazio i hrvatski narod, popustila pod pritiskom fašističkih država i 25. ožujka 1941. u Beču pristupila Trojnom paktu. Dva dana poslije to dovodi do velikih demonstracija u Beogradu i pada Vlade Dragiše Cvetkovića, a novu Vladu uskoro sastavlja general Dušan Simović. Nezadovoljni time, Nijemci su u savezu s Talijanima, Mađarima i Bugarima 6. travnja 1941. napali Kraljevinu Jugoslaviju i za nepunih jedanaest dana osvojili je, okupirali i raskomadali. Nakon što su kralj Petar Karađorđević i njegova generalska Vlada pobjegli u inozemstvo, već 17. travnja u Beogradu je potpisana bezuvjetna kapitulacija, koja je stupila na snagu sutradan, 18. travnja 1941., u 12 sati. Tako je prestala postojati prva Jugoslavija, a najveći dio njezina teritorija prigrabile su Njemačka, Italija, Mađarska i Bugarska.

Od većine hrvatskih zemalja te Bosne i Hercegovine stvorena je 10. travnja 1941. Nezavisna Država Hrvatska (NDH), kojoj se narod u početku iskreno radovao, ali se nije radovao režimu i ideologiji koji su u njoj vladali. Hrvatskom je narodu osobito teško padalo to što je NDH ostala bez Baranje, Međimurja, Istre, Rijeke, Sušaka, Zadra, većine otoka, Jadranskog mora i gotovo cijele Dalmacije. Međutim, nakon kapitulacije Kraljevine Italije (8. rujna 1943.) i okupirani krajevi na Jadranu ušli su, bar formalno, u sastav NDH. Nijemci su okupirali i anektirali veći dio Slovenije, sve do Ljubljane, a pod svojom upravom zadržali su Banat i gotovo cijelu Srbiju. Mađari su zauzeli i priključili Mađarskoj Međimurje, Prekomurje, Baranju i Bačku, a tražili su za sebe i Rijeku. Bugari su okupirali i anektirali južni dio Srbije i veći dio Makedonije, dok je južni dio Makedonije s Kosovom bio priključen Albaniji, koja se kao i Crna Gora našla pod talijanskom okupacijom.

Fašistička Italija – koja je već od ranije držala u svojim rukama Istru, Rijeku, Cres, Lošinj, Zadar, Lastovo i Palagružu – okupirala je i anektirala preostali dio Slovenije s Ljubljanom, zatim Sušak i obalu do Bakra, te otoke Krk i Rab, ali bez većeg dijela Hrvatskoga primorja i otoka Paga. Nakon toga okupirala je sjevernu i srednju Dalmaciju i gotovo sve jadranske otoke, osim Hvara i Brača, koji su kao i priobalje južno od Splita s Dubrovnikom ušli u sastav NDH, izuzev najjugoistočnijeg dijela Konavala. Međutim, bez obzira na navedenu diobu, cjelokupni teritorij Kraljevine Jugoslavije bio je podijeljen na dvije interesne sfere, njemačku i talijansku, a crta razgraničenja išla je približno pravcem Ljubljana – Sarajevo – Priština. Da bi lakše vladali, Talijani su svoju interesnu sferu, koja se nalazila južno od demarkacijske crte s Nijemcima, podijelili na tri dijela ili zone. Prvu zonu, u sastavu koje se našao i Nin s okolnim mjestima, činila su sva anektirana područja na Jadranu; druga zona, koja je trebala biti demilitarizirana, protezala se od granice anektiranih područja na sjeveroistoku do približno crte Karlovac – Bihać – Mostar, a treća talijanska zona obuhvaćala je područje od sjeveroistočne granice druge zone do demarkacijske crte s Hitlerovom Njemačkom.

Od anektiranih dalmatinskih otoka i priobalja talijanske okupacijske vlasti formirale su posebnu talijansku pokrajinu Dalmaciju. Na njenu čelu stajao je guverner koji je imao sjedište u Zadru. Upravu su Talijani nazvali Governatorat za Dalmaciju, a

podijelili su je na zadarsku i splitsku prefekturu na čelu s prefektima. Grad Nin s općinom, koji se nalaze u neposrednom zaleđu Zadra, potpali su pod upravu zadarske prefekture. U širem smislu cjelokupni ninski kraj ušao je u sastav prve zone, a Talijani su ga okupirali 12. travnja 1941. i naknadno anektirali (28. travnja 1941.) s drugim dijelovima Dalmacije Kraljevini Italiji. Na čelu ninske općine najprije se nalazio komesar Dott. Carmelo Bandieramonte, a zatim kapetan Giuseppe Brunialti i drugi.

Nin se između dvaju svjetskih ratova, točnije od 10. ožujka 1922., nalazio u sastavu Kraljevstva Srba, Hrvata i Slovenaca (Kraljevstvo SHS), odnosno od 1929. u Kraljevini Jugoslaviji. U upravnom smislu najprije se nalazio u sastavu Splitske oblasti, a zatim Primorske banovine, dok je u užem smislu ulazio u sastav kotara Biograd, koji je bio formiran u sjevernoj Dalmaciji umjesto otrgnutog zadarskog kotara. Ninska je općina u međuratnom razdoblju bila najveća u biogradskom kotaru, imala je 301,109 km² površine i oko 13390 stanovnika, a sastojala se od starohrvatskog grada Nina, koji je imao svega 700 žitelja, i još 17 okolnih sela.

Sve dokumente o Ninu donosimo u prvobitnom izvornom obliku, bez gotovo ikakvih intervencija u originalni tekst, osim u vrlo rijetkim slučajevima na pojedinim mjestima kada se radi o grubim pravopisnim pogreškama u pisanju velikog i malog slova, primjerice: u imenima i prezimenima pojedinih osoba, nazivima država, naroda, političkih stranaka i sl. Svaki dokument popratili smo odgovarajućim bilješkama u kojima smo dali temeljne podatke o njegovu nastajanju i čuvanju, a naveli smo još i neka pojašnjenja, dopune i ispravke. Na ovaj izbor dokumenata iz Ostavštine Ante Maštrovića Nina, koji je bio glavni organizator antifašističkog pokreta otpora u Ninu i cjelokupnom ninskom kraju, odlučili smo se iz jednostavnog razloga da ih sačuvamo od zaborava, kao i činjenice da na tom polju do sada nije učinjeno gotovo ništa, iako je i to dio naše novije povijesti. Građivo je manjim dijelom nastalo tijekom Drugoga svjetskog rata, a većim dijelom prikupljanjem podataka nakon rata. Iako je građa koju donosimo uglavnom partizanske provenijencije, opterećena mnogim komunističkim i socijalističkim ideološkim zabudama, ona ipak na svoj način govori o djelima i nedjelima svih sudionika u onovremenim ratnim događanjima u Ninu i šire. Stoga će ovo građivo, kada s njega u potpunosti skinemo ideološki veo, nedvojbeno poslužiti kao nezaobilazni temelj za daljnje proučavanje međuratne, ratne i poslijeratne povijesti Nina. Najveći i najvažniji dio građe iz Ninove Ostavštine čuva se u Arhivi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru, ponešto se može naći u bivšem Arhivu CK KPH u Zagrebu, Narodnom muzeju u Zadru i Hrvatskom institutu za povijest u Zagrebu.

A sad nekoliko rečenica o Ninu. Ante Maštrović Nino, koji je najzaslužniji za nastanak i prikupljanje ove građe, rođen je u Ninu 3. siječnja 1924. god. od oca Srećka i majke Zore (rođene Zanki), a umro je i pokopan u Zagrebu 20. ožujka 1981. Podrijetlom je iz ugledne građanske obitelji ninskih intelektualaca, koja je dala vrsnih učitelja, profesora, liječnika, političara te javnih, kulturnih i znanstvenih djelatnika. Nakon završene četverogodišnje pučke škole u rodnom Ninu, Ante Maštrović upisuje i završava nižu državnu gimnaziju u Šibeniku i Križevcima, a zatim tri razreda učiteljske škole u

Zagrebu i Šibeniku, sve do 1941., te Visoku upravnu školu u Zagrebu 1961. godine.

Tijekom školovanja, a osobito na Učiteljskoj školi u Šibeniku, prihvaća komunističku ideologiju i postaje jedan od glavnih rukovoditelja i organizatora SKOJ-a u školi, ali i svom rodnom gradu Ninu. Evo najkraćih podataka o njegovoj ukupnoj životnoj djelatnosti. Od rujna do studenoga 1941. sekretar je SKOJ-a u Ninu; od studenog 1941. do kraja siječnja 1942. zamjenik je sekretara SKOJ-a u Učiteljskoj školi i član srednjoškolskog Aktiva SKOJ-a u Šibeniku; od sredine travnja do sredine svibnja 1942. borac je Sjevernodalmatinskoga partizanskog odreda u bataljunu Bude Borjana; zatim po nalogu OK KPH za sjevernu Dalmaciju odlazi kao ilegalni radnik na teritorij općine Nin, gdje od kraja svibnja 1942. do sredine siječnja 1943. radi na organizaciji NOP-a i antifašističke borbe; od sredine siječnja do početka lipnja 1943., nakon što je primljen u Komunističku partiju, odgovorni je povjerenik KPH za općinu Nin; od početka lipnja do kraja listopada 1943. član je KK KPH Biograd n/m; od kraja listopada 1943. do početka srpnja 1944. sekretar je KK KPH Biograd n/m; od početka srpnja 1944. do travnja 1945. tajnik je Kotarskoga NOO Biograd n/m; od travnja do studenoga 1945. sekretar je KK KPH Zadar; od studenoga 1945. do travnja 1946. sekretar je Gradskog komiteta Zadar; od travnja do prosinca 1946. sekretar je KK KPH i tajnik Kotarskoga NOO Zadar; od prosinca 1946. do siječnja 1948. član je Pokrajinskog komiteta KPH za Dalmaciju i glavni urednik *Slobodne Dalmacije*; od siječnja do rujna 1948. član je Pokrajinskog komiteta KPH za Dalmaciju i tajnik Pokrajinskog NOO za Dalmaciju; od sredine rujna 1948. do kolovoza 1950. tajnik je Organizacijske komisije Glavnog odbora JNOF-a Hrvatske; od kolovoza 1950. do srpnja 1952. predsjednik je Gradskog NOO Zadar; istovremeno je u dva navrata od 1946. do 1953. zastupnik u Saboru Narodne Republike Hrvatske; od srpnja 1952. do veljače 1955. nalazi se na liječenju; a od veljače 1955. do rujna 1958. predsjednik je Savjeta za prosvjetu i kulturu Kotara Zadar.

U proljeće 1958. Ante Maštrović Nino, protiv volje KK SKH Zadar i njegova sekretara Jovice Jokića, kandidirao se za zastupnika u Skupštinu Jugoslavije, ali nije bio izabran. Nakon toga je zbog partijske nediscipline i obrane hrvatskih gospodarskih i nacionalnih interesa isključen iz SKJ i pod prijetnjom fizičke likvidacije protjeran iz zadarsko-ninskog kraja. Iako je bio odan i provjeren partijski kadar, prvoborac, koji je iz uvjerenja prihvaćao i branio komunističku ideologiju, ali i hrvatsku državnost, njega kao intelektualca i hrvatskoga komunista nisu trpjele u svojoj sredini izrazito dogmatske, ortodoksno boljševičke te jugounitarističke i velikosrpske snage. Iz tog sukoba u Zadru Nino se spašava tako što odlazi u Zagreb, gdje upisuje studij i godine 1961. završava Visoku upravnu školu, nakon čega postaje direktor Agencije za fotodokumentaciju Hrvatske. Godine 1968. odlazi zbog bolesti u mirovinu, ali je i dalje politički aktivan, osobito na obnovi svoga rodnog i voljenog grada Nina. Ante Maštrović Nino bio je nositelj više ratnih i mirnodopskih odlikovanja, a napisao je veći broj novinskih članaka i nekoliko značajnijih radova o NOP-u i antifašističkoj borbi u zadarsko-ninskom kraju.

II. UPITNIK

I. UPITNI ARAK ZA PRIKUPLJANJE PODATAKA RADI HISTORIJE SK I NOB-e NA KOTARU ZADAR

I.

1935. – 1940.

1. *Političko raspoloženje naroda. Političke stranke. Ekonomsko, socijalno, zdravstveno i drugo stanje.*
2. *Rad na osnivanju prvih ćelija KP.¹ Tko je izvršio formiranje, koji su bili prvi članovi, nacionalni i socijalni sastav. Prvi kandidati i simpatizeri.*
3. *Forme djelovanja partijske organizacije u narodu. Sindikat, kulturnoprosvjetna društva, sportska društva itd.*
4. *Unutarpartijski rad. Ideološko-politički i organizacioni.*
5. *Aktivnost partijske organizacije u borbi s režimom. Sukobi, hapšenja, interniranje u logor. Imena interniranih i uhapšenih.*
6. *Prvi članovi SKOJ-a² u mjestu i njihov rad. Broj, imena, nacionalni i socijalni sastav.*

II.

1941.

1. *Političko raspoloženje naroda pred 27. mart. Utjecaj političkih stranaka HSS,³ JRZ,⁴ SDS⁵ i dr. Koliki je bio utjecaj Komunističke partije? Koliki je bio utjecaj ustaša /frankovaca/?*
2. *Brojno stanje organizacije KP, kandidata, simpatizera i članova SKOJ-a pred 27. mart? Aktivnost organizacije KP na objašnjavanju potrebe obrane zemlje, borbe protiv fašizma, protiv pete kolone, protiv skupoće itd.*
3. *Rad partije od 27. marta do kapitulacije ex Jugoslavije. Mobilizacija za vojsku. Aktivnost organizacije do kapitulacije Jugoslavije. Raspoloženje naroda.*

---

¹ KP = Komunistička partija, op. Marjan Diklić (dalje: M. D.)

² SKOJ = Savez komunističke omladine Jugoslavije, op. M. D.

³ HSS = Hrvatska seljačka stranka, op. M. D.

⁴ JRZ = Jugoslavenska radikalna zajednica, op. M. D.

⁵ SDS = Srpska demokratska stranka, op. M. D.

Okupacija

4. *Kako je narod primio kapitulaciju. Djelovanje organizacije KP u momentu kapitulacije. Dolazak talijanske vojske, karabinjera⁶ itd., koliko ih je bilo, da li ih je netko dočekao, kako i na koji način. Kako su se ponašali u prvim danima, da li su odmah vršili teror nad pojedincima, hapsili, tukli, davali ulje itd. Da li je toga kasnije bilo tokom ove godine i kada? Navesti imena teroriziranih.*
5. *Da li su kasnije fašisti⁷ organizirali u mjestu "Fascio"⁸ i "Dopolavoro".⁹ Koji su pojedinci u mjestu surađivali s okupatorom i vršili špijunažu u njegovu korist? Odnos državnih prijašnjih službenika, civilnih i vojnih prema okupatoru, ukoliko ih je u mjestu bilo?*
6. *Aktivnost partijske organizacije nakon dolaska okupatora. Rad na okupljanju antifašista i rodoljuba za borbu protiv okupatora. Ukoliko nije bilo organizacije KP, koji su antifašisti djelovali u tom smislu i s kojom organizacijom KP su bili povezani. Mjesta sastajanja. Pismena i usmena propaganda među narodom za NOP.¹⁰ Letci, brošure, tko ih je štampao i kojom vezom su dolazili.*
7. *Prikupljanje oružja, hrane, robe i drugog materijala za oružani ustanak. Kamo se ovo sklanjalo i na koji način? Organiziranje ilegalnih veza kopnom i morem. Odlazak prvih rodoljuba u partizane i njihova imena, vrijeme odlaska i pravac.*
8. *Da li je u mjestu bila karabinjerska stanica¹¹ ili vojni garnizon. Broj neprijateljskih vojnika i naoružanje.*
9. *Prve oružane akcije na okupatora, diverzije, sabotaže u mjestu i oko njega, ako ih je bilo.*
10. *Navesti imena onih pojedinaca, koji su u toku ove godine pošli u neprijateljske formacije, kao i razloge zbog kojih su pošli.*

III. 1942.

1. *Daljnja aktivnost partijske organizacije i grupa NOP-a u borbi protiv okupatora.*
2. *Pripremanje i odlazak novih grupa u partizane. Kada i kojim pravcem, imena boraca.*

---

⁶ *Carabiniere* (tal.) = oružnik, žandar, op. M. D.

⁷ Fašist(a) = pripadnik fašističke organizacije, op. M. D.

⁸ *Fasces, fascis* (lat.) = snop ili svežanj pruća sa sjekirom u sredini što su ga liktori nosili pred konzulima u starom Rimu kao simbol vrhovne vlasti. Taj znak (*fasces*) su kasnije (u XX. st.) fašisti uzeli za svoj simbol i po njemu se nazvali, a fašizam je u XX. st. pokrenuo Drugi svjetski rat i nanio najveća zla čovječanstvu, op. M. D.

⁹ *Dopolavoro* (tal.) = poslije posla, nakon posla. Fašistička organizacija za zabavu puka (radnika, seljaka) nakon posla, op. M. D.

¹⁰ NOP = Narodnooslobodilački pokret, op. M. D.

¹¹ Karabinjerska stanica = oružnička postaja, op. M. D.

3. *Organiziranje novih ilegalnih morskih i kopnenih veza s okolnim mjestima. Da li je u mjestu ili kraj njega bilo kakvo ilegalno sjedište komiteta ili neke grupe ilegalnih radnika NOP-a? Navesti točno mjesto i vrijeme zadržavanja.*
4. *Formiranje prvih odbora SMG¹² /Saveza mlade generacije/, a kasnije USAOH-a.¹³ Formiranje prvog odbora AFŽ-a.¹⁴ Imena i broj, vrijeme i mjesto formiranja i tko ga je izvršio. Zadaci i djelovanje ovih odbora.*
5. *Formiranje prvog mjesnog NOO-a,¹⁵ imena i zaduženja. Vrijeme i mjesto formiranja. Kako je formiranje izvršeno, tko ga je formirao i kakove je zadatke dao. Da li je NOO imenovan na zboru?*
6. *Prvi masovni sastanak naroda u mjestu. Tko ga je organizirao i tko je na njemu govorio i o čemu.*
7. *Oružane akcije protiv okupatora, tko ih je organizirao, kada, na koji način, tko je u njima učestvovao i broj učesnika, njihov rezultat. Akcije na špijune okupatora.*
8. *Da li je bilo iz sela pojedinaca, koji su se u ovoj godini prijavili u neku neprijateljsku formaciju, kao npr. antikomunističku bandu ili četnike. Njihova imena, broj.*
9. *Teror okupatora u mjestu, hapšeni, tučeni, zatvarani, streljani, zapaljene kuće itd. Tko je teror izvršio, kada i kako?*
10. *Držanje svećenika u mjestu prema NOP-u?*
11. *Proširenje organizacije KP i SKOJ-a? Nova imena, nacionalni i socijalni sastav, novi kandidati i simpatizeri, unutarpartijski rad.*

IV. 1943.

1. *Daljnji rad organizacije KP, kandidata i simpatizera KP na širenju NOP-a u mjestu. Ukoliko nije bilo organizacije KP, onda navesti rad grupa antifašista i rodoljuba. Formiranje NOO-a, AFŽ-a, USAOH-a.*
2. *Otpremanje novih grupa ili pojedinaca u partizane, njihova imena, datum odlaska, pravac i u koje jedinice.*
3. *Nove akcije na okupatora i domaće izdajnike.*
4. *Teror okupatora. Hapšeni, ubijeni, internirani, zapaljene kuće itd., opljačkana dobra itd.*
5. *Rad Mjesnog NOO-a. Da li je isti vršio neke zadatke vlasti kao npr. rješavao sporove među pojedincima, vršio raspored na obrađivanju polja partizanskim familijama itd. Navesti primjere.*
6. *Da li je organizacija iz sela držala vezu s nekim partizanskim odredima, kojim, kada*

---

¹² SMG = Savez mlade generacije, op. M. D.

¹³ USAOH = Ujedinjeni savez antifašističke omladine Hrvatske, op. M. D.

¹⁴ AFŽ = Antifašistička fronta žena, op. M. D.

¹⁵ NOO = Narodnooslobodilački odbor, op. M. D.

i kako?

7. *Da li je okupator u mjestu uspio da raspiri još više šovinističku mržnju, na koji način i u kojoj mjeri?*
8. *Koji su ilegalni politički radnici, članovi općinskog, kotarskog i okružnog političkog rukovodstva dolazili u mjesto na sastanke organizacije KP, SKOJ-a, NOO-a, USAOH-a i AFŽ-a, tko ih je primao i kako su skrivani.*
9. *Raspoloženje naroda u padu fašizma.*

Napomena:

Za sve one, koji su do kapitulacije Italije pošli u partizane navesti da li su poginuli, gdje i kada. Ako su živi, navesti po mogućnosti gdje sada žive i što rade.

Kapitulacija Italije, dolazak Nijemaca, ustaša i četnika na zadarski okrug¹⁶

1. *Djelovanje organizacije KP, SKOJ-a, NOO-a i masovnih organizacija u vrijeme kapitulacije Italije. Važniji događaji u mjestu tih dana, razoružanje neprijateljskih formacija. Tko ih je razoružao, kada i kako? Broj zaplijenjenog oružja i vrsta. Kuda je otpremano?*
2. *Odlazak novih dobrovoljaca u partizane. Navesti imena svih koji su u danima neposredno nakon kapitulacije Italije pošli u NOV¹⁷ i do svršetka rata nisu nijednom dezertirali iz vojne jedinice. One koji su dezertirali ne navađati, osim uz primjedbu da su dezertirali, a kasnije opet pošli u NOV prije redovite mobilizacije s pozivima.*
3. *Da li je u mjestu bilo sjedište općinskog, kotarskog, okružnog NOO-a; općinskog, kotarskog, okružnog komiteta itd., bilo kojeg rukovodstva političkog ili vojnog tokom 1943. g.*
4. *Dolazak prvih jedinica novog okupatora i domaćih izdajnika, ustaša i četnika. Kada je to bilo, kada su došli i gdje su se smjestili? Njihov odnos prema stanovništvu, da li su uspostavili garnizon, ili ostali kraće vrijeme. Politička propaganda neprijatelja, njegove parole, teror novog okupatora.*
5. *Da li je u ovoj godini bilo bombardiranja od strane neprijateljskih ili savezničkih aviona? Kada, kako i koliko žrtava. Srušene zgrade.*
6. *Da li je bilo izdaje od strane nekih ranijih saradnika NOP-a i kako se prema njima postupalo.*
7. *Brojno stanje organizacije KP, kandidata, simpatizera i članova SKOJ-a krajem ove godine. Nacionalni i socijalni sastav i unutarpartijski rad.*

---

¹⁶ Okrug = kotar, op. M. D.

¹⁷ NOV = Narodnooslobodilačka vojska, op M. D.

V.
1944.

1. *Formiranje novog ilegalnog NOO-a, imena i funkcije. Zadaci i njegov rad. Da li su formirani novi odbori USAOH-a i AFŽ-a? Broj novih?*
2. *Formiranje mjesnog odbora Narodnooslobodilačkog fronta, imena članova, funkcije. Kada je izvršeno formiranje, pod kojim uslovima i uz čiju prisutnost.*
3. *Dolazak novih ilegalnih političkih radnika u mjesto. Koji su to bili, koliko su puta došli, tko ih je primao i kako su skrivani?*
4. *Držanje svećenika u mjestu prema Nijemcima, ustašama i četnicima?*
5. *Da li su u mjestu primali oružje od ustaša i četnika, kada i na koji način i uz kakvo obrazloženje? Njihov broj? Kakav je bio odnos prema NOP-u od strane onih koji su primali neprijateljsko oružje?*
6. *Teror okupatora u mjestu do konačnog oslobođenja tj. do 1. XI. 1944. g. Bombardiranje i mitraljiranje mjesta.*
7. *Da li je u mjestu radila osnovna škola i kakav je bio učitelj. Njegovo ime.*
8. *Borbe u selu i oko njega između partizana i okupatora. Kako je to utjecalo na narod.*
9. *Da li su se iz garnizona u mjestu /ako je tu bio/ predavali neprijateljski vojnici NOP-u. Koliko ih je bilo i kuda su poslani.*
10. *Navesti broj i imena onih mještana, koji su dobrovoljno pošli u NOV prije konačnog oslobođenja tj. prije prisilne mobilizacije.*
11. *Primanje i zbrinjavanje izbjeglica, koji su se sklanjali pred terorom okupatora. Kada su naišli? Koliko ih je bilo? Tko je vršio zbrinjavanje? Koji ljudi su ih primali?*
12. *Da li je okupator streljao taoce u mjestu, koje i odakle?*
13. *Da li su držane kakve konferencije, partijske, frontovske i dr., općinskog, kotarskog ili okružnog karaktera, kada i koliko su trajale? Koje su to bile i koji su ljudi s njima rukovodili?*
14. *Brojno stanje, nacionalni i socijalni sastav članova KP, SKOJ-a, kandidata i simpatizera u oktobru 1944. g.*

Napomena:

Ukoliko se prilikom sakupljanja ovih podataka naiđe na razne pisane dokumente iz vremena NOP-a i prije, a koji su u vezi s historijom SK,¹⁸ te razne fotografije iz tog perioda, pečate NOO-a i drugi razni materijali, treba ga sakupiti.¹⁹

---

¹⁸ SK = Savez komunista, op. M. D.

¹⁹ Zavod za povijesne znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Zadru (dalje: ZHAZUZd), Arhiva NOB – NOP, Zadar – Nin, svež. II, dok.: Upitni arak..., str. 1–5, op. M. D.

III. NIN

1. RAZVOJ NARODNO-OSLOBODILAČKOG POKRETA U MJESTU NINU

1) *Narod Nina*, računajući ovdje i *Klanice*, a bez *zaselaka Grbe* i *N. Stanovi*, što je posebno obrađeno, bio je prije kapitulacije Jugoslavije uglavnom orijentiran u dva pravca. Dok su *Ninjani*, žitelji centra tj. otočica, bili skoro listom uz *Jugoslavensku nacionalnu stranku* – dotle su *Klaničari* bili uglavnom uz *Hrvatsku seljačku stranku*. *Pristaše JNS-a*²⁰ su bili uz *Jugoslaviju* onakvu kakva je manje više već postojala, ali u svakom slučaju za *samostalnu Jugoslaviju*, dok su *pristaše HSS-a*, koji su bili predvođeni *klerikalcima* /sa *don Ivom Nikpaljom*, *Krstom Stulićem* p. *Šime* i *Magaš Šimom Konzulom*/ bili *borbeniji*, često manifestirali javno svoje raspoloženje i najprije očekivali neki bolji život od *Mačeka* i *HSS-e*, a kad je to izostalo onda su se više orijentirali u desno prema *frankovcima* tj. *Paveličevoj* “*Nezavisnoj*”. Kada je izbio građanski rat u *Španiji*, jedan dio *Ninjana*, a naročito *ninske omladine*, pratio je ovo sa interesom i *ninska javnost* je uglavnom bila na strani *republikanske Španije*. Neki koji su navigavali kao na pr. *Ljubičić Krste*, koji je bio za vrijeme *španskog građanskog rata* u *Barceloni* – govorio je u prilog *republikanske Španije*. *Braća Milovac Ive* i *Zvonko* – također su agitirali za *Republikansku Španiju* pa čak i prilično otvoreno širili ideje *oktobarske revolucije*. No ovi navedeni nisu ništa organizovali već su samo ostajali na *golim riječima*. Takav je bio i *Žarko Petar* – *brijač* – koji je nekoliko godina prije rata došao u *Nin*. Za vrijeme *NOB-e*²¹ svi ovi navedeni su se uglavnom pasivno i oportunistički držali, osim djelomično *Ljubičić Krste*.

Kroz 1939. godinu stanje u *Ninu* se u *političkom pogledu* počelo mijenjati. *Braća Maštrović Ante* i *Gojko* /*Srečkovi*/, koji su u to vrijeme polazili *učiteljsku školu* najprije u *Zagrebu*, a onda u *Šibeniku* gdje su se upoznali s idejama *modernog revolucionarnog radničkog pokreta* – živjeli su za vrijeme *školskih praznika* u *Ninu* i prenosili te ideje uglavnom na *omladinu* njihovih godina. Prvi *omladinci* s kojima su oni u *Ninu* počeli *politički raditi* bili su *Relja Duško Božin* i *Čurko Miro Perin*. Također su agitirali i kod *starijih* kao na pr. kod *Proroković Bože* iz *Ninskih Stanova*, koji je kasnije mnogo doprinio *uspješnijem razvoju NOP-a* na *općini Nin*.

Za ovo vrijeme – *Stulić Branko Perin* navigavao je na *motornom brodu Barić Nikole* p. *Frane* iz *Barić-Drage* pod *Velebitom*, pa se tada upoznao sa *Trošelj Antom* i *Trošelj Jurjom krojačem*, koji su tada bili *lijevo orijentirani* – te su njihove ideje utjecale na *Stulića* da se i on opredijeli za *radnički pokret*. *Branko Stulić* je u ovom pravcu najprije utjecao na *svog brata Pavu*. *Braća Maštrovići* i *Stulići* su se tokom 1939. g. /*ljeti*/ povezali i najprije diskutirali o idejama *radničkog pokreta*, agitirajući

---

²⁰ JNS = Jugoslavenska nacionalna stranka, op. M. D.

²¹ NOB = Narodnooslobodilačka borba, op. M. D.

ujedno otvoreno među ninskom omladinom.

Relja Duško je također bio vrlo usko povezan sa ovom četvorkom. Braća Maštrovići su uspjeli doći do raznih marksističkih i sovjetskih knjiga, kao na pr. Razvitak društva, Medicina u SSSR,²² Postanak čovjeka, Borba kapitalizma za petrolej u svijetu, Gvozdena peta itd. Ove knjige su se čitale i o njihovom sadržaju diskutiralo među naprednom ninskom omladinom. Godine 1940.–1941. su se neke marksističke knjige i zajednički čitale i proučavale, a naročito Razvitak društva. Tokom druge polovice 1939. godine i kroz 1940. godinu braća Maštrovići su u Šibeniku bili obuhvaćeni u simpatizerske grupe KP, koje su bile organizirane u šibenskoj učiteljskoj školi. Na tom principu su oni, u zajednici sa već napred navedenim drugovima, formirali u Ninu simp. grupu KP, koja se sve više širila. Tako su do kapitulacije Jugoslavije u ovu grupu bili obuhvaćeni, osim već navedenih drugova, još i Morović Ive /Gute/, Morović Ante Lonić, Bakić Tome Mijin, te omladinci iz N. Stanova Matešić Ive i Glavan Joso p. Mije i stariji seljak Proroković Bože. Osim njih u ovu grupu su bili obuhvaćeni braća Bajlo Vjeko i Tonči – kao i Miletić Dragica i Maštrović Ida.

Kroz ovo vrijeme Mačekova HSS gubi sve više utjecaj u Ninu i okolini. Jedan dio naroda se orijentira u desno prema frankovcima /manji dio/, a JNS se pasivizira. Ova frankovačka organizacija na čelu sa don Ivanom Nikpaljom²³ širi ustaške letke u Ninu i okolnim selima. Nekako u to vrijeme vratio se iz emigracije ustaša Čvrljević Rode, koji je razumljivo i dalje kao takav djelovao. Žandarmerijska stanica – čiji je komandir bio Vaso Marjanović – uspjela je u nekoliko navrata otkriti propagandni materijal kod nekolicine ustaški orijentiranih u Ninu, ali nisu imali snage da ih krivično gone, jer su ovi frankovci imali podršku odozgo, tj. od svojih ljudi koji su se bili uvukli u aparat biogradskog sreza i dalje.

Opća situacija u zemlji bila je sve teža. Stara Jugoslavija je počela sa mobilizacijom pojedinih godišta. Narod Nina je bio uglavnom antitalijanski i antifašistički raspoložen. Frankovci i istaknutiji mačekovci preko općinskog aparata /tajnik općine Nin je u to vrijeme bio Klarin Stanko – HSS-ovac/ štedjeli su svoje ljude i slali druge u vojsku koji uopće nisu bili pozivani od nadležnih vojnih komandi. Kroz ovo vrijeme se vršila propaganda među narodom za odlazak na rad u Njemačku. Navedena grupa simp. KP je živo agitirala među ljudima protiv odlaska na rad u Njemačku i u tome uspjela da mnoge odvraća. Na jesen 1940. godine braća Maštrovići odlaze na daljnje školovanje u Šibenik i to stariji Ante u treći razred učiteljske škole, a mlađi Gojko u prvi razred iste škole. Tamo oni i dalje djeluju kao članovi omladinske simp. grupe u učiteljskoj školi. U Ninu braća Stulići zajedno s Reljom D. i dalje djeluju među ninskom omladinom.

Par dana prije početka napada nacifašista na Jugoslaviju – Maštrovići se vraćaju iz Šibenika kući. Nekoliko dana kasnije izvršen je napad na Jugoslaviju od

---

²² SSSR = Savez Sovjetskih Socijalističkih Republika, op. M. D.

²³ Nije nam poznato da je don Ivan Nikpalj bio aktivni pripadnik Frankove Čiste stranke prava, op. M. D.

strane osovinskih sila. Talijanski avioni su počeli svakodnevno letjeti u pravcu Benkovca – gdje je bio koncentriran Benkovački puk, koji je imao zadatak da suzbije eventualni napad Talijana iz Zadra ili da izvrši napad na Zadar. Veći dio naroda bio je raspoložen za rat protiv Talijana. Naročita radost vladala je među Ninjanima kada je jedan jugoslavenski avion 7. IV. 1941., bacivši školsku bombu na tvrđavu naše vojske kod Preka “Sv. Mihovil” – odletio zatim /a bio je maskiran s talijanskim oznakama/ nad Zadar i kod brodogradilišta Katalinić spustio se nisko, upalio bombom talijansko skladište municije koje je bilo u borovoj šumi. Ovo upaljeno skladište je tri dana stalno eksplodiralo što su Ninjani s oduševljenjem komentirali. Kroz ovo vrijeme su se pronijele vijesti da su Jugoslaveni tri puta istjerali Nijemce iz Niša, pa se tako živilo u uvjerenju, da ćemo se možda ipak uspješno oduprijeti neprijateljima, ako nas još pomognu saveznici, a govorilo se da će navodno SSSR pomoći Jugoslaviji. Međutim već četvrti-peti dan nakon početka rata s Italijom počele su se širiti vijesti da su Nijemci blizu Zagreba, a peti dan se već sigurno znalo da su u Zagrebu. U petak tj. 11. IV.-tog oko 16 h dobio je Klarin Stanko telegram iz Zagreba od vodstva HSS u kojem je stajalo da je Jugoslavija kapitulirala, a službenici da čekaju naredbu za polaganje zakletve Paveliću. Tada su na opć. Nin, osim navedene dvojice, bili još: blagajnik Miletić Nikola, pisar Ante Pletikosa i redar Vukić Frane. Primljeni telegram je Klarin pročitao pred općinskom zgradom svim službenicima općine i načelniku.

Štab 68-me čete graničara /najvećim dijelom Srbi i Makedonci/ koji su bili stacionirani već nekoliko godina u Ninu, a imala je čitavo područje ove općine, koje je kontrolirala sa oko 250 ljudi, ovog dana na večer oko 9 h pošli su graničari u nekoliko seljačkih kola prema Benkovcu tj. Kninu. Neki od njih su govorili kako će nastaviti oružani otpor protiv neprijatelja u brdima Bosne. Sutradan tj. u subotu kada je narod osjetio da je stara Jugoslavija gotova – počeo se okupljati oko vojnog magazina ispod općine u kojemu su graničari ostavili nešto opreme, što nisu mogli sobom ponijeti. Ovaj magazin je čuvala žandarmerija, ali su Ninjani ipak u njega prodrli, jer su vidjeli da nemaju više snage da se opiru. Sa strane ove omladinske grupe komunista podržavala se ideja, da narod magazin zauzme što je uglavnom i učinjeno. Ovom prilikom je žandar Maleš Ante, koji je bio u vezi sa Stulić Pavom, dao ovom pet komada bombi i oko 200 komada pušćanih metaka koje je ovaj sklonio.

2) Talijani su se bojali napredovati prema Ninu u kojem nije bilo nikakve jugoslavenske vojske u subotu tj. 12. aprila – premda su već bili u Nadinu. Radi toga su po njih pošli na biciklama komandir žandarmerijske stanice u Ninu Vaso Marjanović i seljak – Ninjanin Ćurko Bruno. Oni međutim nisu po njih pošli iz nekog prijateljstva prema Talijanima već radi toga da ne bi došlo do nekih suvišnih ispada od strane talijanske vojske prema narodu. Grupa komunista u Ninu sa ovim nije imala vezu. Kroz ovo vrijeme je na općini bila izvješena velika hrvatska zastava na Skr. “Bardelini” starim ninskim vratima vijala je bijela zastava – kako ne bi došlo do suvišnog bombardiranja Nina od strane Talijana.

Nešto prije zalaza sunca 12. aprila otišli su²⁴ u malom “fiatu” jedan tal. poručnik sa jednim oficijom i Stulić Patrom – Ninjaninom, koji je radi švercerskih razloga bio izbjegao dugo vremena u Zadar. Najprije su se zaustavili pred “Bardelinom” gdje su izišli iz kola – te se je Patre uspeo sa talijanskom zastavom u ruci na “Bardelinu” i spustio bijelu zastavu sa standarca, a digao talijansku. Kad je to učinio rekao je: “Evo Ninjani majku vam vašu ovo od sad bitće vaša zastava.” Nakon toga su ovi isti otišli u općinsku zgradu gdje su našli Antu Pletikosu, koji je već bio smotao hrvatsku zastavu, jer se bližila noć, pa je zastavu trebalo skinuti. Poručnik sa podoficijom i Patre su ušli u sobu gdje je bio Pletikosa sa hrvatskom zastavom u ruci – te mu je poručnik dao pljusku i naredio Patri da objesi na općinu talijansku zastavu. Pletikosa je na to predao poručniku ključeve od općine i pošao kući. Ove prve Talijane je pred općinom dočekao kovač Pijaca Šime Tomin – talijanski državljani, koji im se radovao i kasnije govorio Ninjanima da je sada došlo njegovo vrijeme. Talijani su ga kasnije namjestili na općinu i dali mu da drži mjesni “Dopolavoro”.

Odmah iza ovog “fiata” stizali su u Nin brojni talijanski kamioni sa vojskom u kojoj su se dobrim dijelom nalazili mnogi Zadrani, koji su inače po svom porijeklu bili Hrvati, ali su bili talijanski državljani, pa su morali u njihovu vojsku. Oni su u razgovoru s nekim Ninjanima svojim poznanicima izjavili da su oni, tj. Zadrani, očekivali dolazak jugoslavenske vojske u Zadar, a ono da se dogodilo obratno, što ih je veoma čudilo. Ovih pridošlih vojnika Talijana je moglo biti oko 1000, ali su kasnije kretali dalje. Jedan njihov oficir “Tenente”,²⁵ koji je bio prilikom bombardiranja Zadra od strane jug. aviona lakše ranjen u glavu, imao je naročitu slast da stoji na južnom ninskom mostu te da prisiljava sve prolaznike civile da ga pozdravljaju fašistički tj. dizanjem ruke u vis. Tako je ošamario jednog mladića Ninjanina, koji ga nije htio pozdraviti.

Nakon što je već pala noć – Talijani su naredili *copri fuoco*²⁶ /zabrana kretanja/, a nešto poslije toga su bacili u sred Nina jednu ručnu bombu kako bi zaplašili mještane za “svaki slučaj”.

Sutradan ujutro tj. 13.-toga aprila u nedjelju došao je iz Zadra major Andretti, koji je sazvao sve tadanje službenike bivše Jugoslavije na prostor između crkve i škole. Tu su bili službenici općine, pošte, suda, učitelj, financi i žandari i ninski pop Nikpalj Ivan. Ovaj major je naređujućim tonom preporučio prisutnima da saopće stanovništvu Nina da “ovo nije ni Hrvatska ni Jugoslavija – već majka Italija”, pa narod treba da bude zadovoljan i miran, da obavlja svoje tekuće poslove i da poštuje talijanske vlasti. Naročito je naglasio popu, da s oltara u crkvi saopći narodu ovu činjenicu – jer u protivnom, ako bude kakve pobune da će sve spaliti. Kada je završio govor i otpustio publiku – ovi su ga odlazeći pozdravljali skidanjem kape ili šešira, a na to ih je on

---

²⁴ Umjesto “otišli su” mislim da bi trebalo stajati “došli su”, op. M. D.

²⁵ Tenente = poručnik, op. M. D.

²⁶ Copri fuoco (tal.) = zabrana kretanja, policijski sat, op. M. D.

povišenim i drskim tonom pozvao da se vrate. Kada su se vratili naredio im je da ga pozdrave i da tako rade i u buduće “Ala romano” – tj. fašističkim pozdravom.

3) Nakon toga su nastali dani očekivanja novih postupaka okupatora. U općinu su Talijani postavili svog komesara na mjesto ranijeg načelnika. Taj “komesar” je bio iz Zadra, a kasnije tokom okupacije izmijenilo ih se nekoliko na ovom položaju. Na mjesto ranijeg opć. redara postavili su Pijaca Šimu Tominog – talijanskog državljanina, koji je govorio da je sad došlo njegovo vrijeme. On je u prvim mjesecima optužio i denuncirao neke Ninjane, kao npr. Pletikosa Antu bivšeg općinara i službenika da je tobože rovario protiv Italije – pa su ga karabinjeri uhapsili i kasnije bio je osuđen u Zadru na internaciju, koju je izvršio u Italiji. Kasnije se Pijaca povukao, jer izgleda nije dobio od Talijana sve ono bogatstvo i privilegije, koje je očekivao. Sve jugoslavenske žandare i finance²⁷ su Talijani odmah po kapitulaciji Jugoslavije odveli u Zadar gdje su ih držali par dana, a zatim su ih pustili i primili uglavnom sve u svoju službu kao karabinjere. U mjestu je bio izvjestan broj lica, koji su se upisali u fašističku stranku, a bilo ih je mnogo više upisanih u “Dopolavoro”. U mjesnu školu su doveli nekoliko svojih učitelja, Talijana, koji su djecu učili uglavnom talijanski jezik i fašističke pjesme. Roditelje su prisiljavali da djecu upisuju u GIL,²⁸ a bilo je i takvih koji su djecu upisivali u ovu org. dobrovoljno, samo da bi im djeca dobivala u školi fašistički “poklon” u hrani, odjeći i obući.

Odmah su počeli rušiti i obarati sve javne natpise na hrvatskom jeziku, a postavljali su na talijanskom. Tako su uništili na općini mramornu ploču s natpisom na hrvatskom jeziku, na glavnim vratima škole izbili željezna slova “Pučka škola”. Otprilike kroz to vrijeme su počeli sa ispisivanjem po svim istaknutijim zidovima u mjestu svoje fašističke parole na tal. jeziku kao: “Credere, Obbediere, Combattere, ili Molto nemici – molto onore! Viva il Duce! Vinceremo!” itd. Ove parole je ispisivao jedan fašistički milicioner koji je u tu svrhu dolazio iz Zadra i sobom nosio kantu sa crnom bojom. Ovaj fašista koji je u uniformi nosio za pojasom pištolj i kamu – davao je nekim hrvatskim nacionalistima ricinusovo ulje da ih podsjeti da ne žive u Pavelićevoj NDH²⁹ – nego u Mussolinijevoj Italiji tj. da ne bi ovi pokušali praviti neke smetnje Talijanima.

Prvi Ninjanin kojeg su karabinjeri mlatili bio je imućni seljak Relja Božo koji je bio denunciran, da je organizator provale u vojno skladište ex jug. vojske. Njega je karabinjer Santamaria Membrino tukao po leđima drvenim štapom. Kasnije su mu izvršili pretres kuće i vrta.

4. i 5) Prvi sastanak čl. SKOJ-a i simpatizera KP održan je u prvoj polovici lipnja 1941. g. u kući Maštrović Srećka, a organizirali su ga čl. SKOJ-a braća Maštrović Gojko i Ante. Sastanku su osim njih dvojice prisustvovali braća Stulić

---

²⁷ Finanza (tal.) = carinski stražar, carinik, utjerivač poreza, op. M. D.

²⁸ GIL = Talijanska fašistička mladež, op. M. D.

²⁹ NDH = Nezavisna Država Hrvatska, op. M. D.

Branko i Pave i Relja Duško. Na sastanku je zaključeno, da će se redovito svake sedmice isti sastajati i proučavati marx. literaturu. Također je odlučeno da svaki simp. plaća 5 lira mjesečno. Osim toga je zaključeno da svaki član organizacije mora pronaći barem još tri lica s kojima će raditi. U ovo vrijeme su članovi SKOJ-a braća Maštrovići bili povezani i radili pod direktivom Mjesnog komiteta SKOJ-a iz Šibenika. Ovo je u stvari bilo prvo udaranje temelja budućoj organizaciji KP i SKOJ-a na općini Nin i ujedno jezgro koje je kasnije uz suradnju sa prvim komunistima iz Ražanca, koje je vodio Miletić Branko Medo – pokrenulo NOP na tadanjoj općini Nin. Ova prva grupa ninskih komunista omladinaca uspjela je do kraja 1941. g. da obuhvati samo u Ninu i Ninskim Stanovima oko 12 omladinaca antifašista, koji su ujedno bili i simp. KP i plaćali redovito mjesečnu članarinu najmanje pet lira. U rujnu 1941. g. primljeni su u SKOJ i braća Stulići, pa su tako bila u Ninu 4 čl. SKOJ-a do kraja o. g.

6) Napadom Njemačke na SSSR održan je samoinicijativni sastanak organizacije u Ninu, na kojem je donesen zaključak, da se pišu letci u kojima će se izraziti mržnja prema nac-fašistima i simpatije za SSSR. Letke su napisali rukom i mašinom braća Maštrovići, a po najbližoj okolici Nina su ih razdijelili braća Stulići i Duško Relja. Zadatak je bio uspješno izvršen, a po Ninu i okolnim mjestima je narod o tome sa simpatijama govorio. Karabinjeri su odmah reagirali i vršili istragu, ali nisu uspjeli saznati ništa. Santamaria je bio toliko naivan da je čak optuživao mjesnog popa Nikpalja Ivu, da je on inicijator rasturanja letaka, premda je Nikpalj bio istaknuti antikomunist i simpatizer NDH. Kasnije su Stulić Pave i Maštrović Gojko dobili zadatke da odnesu dio kože sa šapirografa iz općine kako bi mogli brzo umnožavati letke. Zadatak su izvršili.

7) Do kraja o. godine uspjelo je organizaciji u Ninu preko Stulić Pave da uspostavi vezu sa org. KP u Zadru i to s Burčul Ivanom. Ovo je Stulić Pave uspio uz pomoć svog rođaka Trošelj Jurja iz Veleb. podgoraja koji je bio član KP i pomagao Burčul Ivi. Ovim putem se omogućuje organizaciji u Ninu da lakše i brže dolazi do važnog antifašističkog materijala nego ranije iz Šibenika.

8) U Ninu je bila stanica sa oko 15 karabinjera, 8 financa i dva vojnika – cenzora na pošti.

U ovoj stanici nalazila su se kao karabinjeri i tri bivša jugoslavenska žandara i to: Marjanović Vasilije, Maleša Ante i Magić Božo. Prva dvojica bili su aktivni saradnici NOP-a u kojemu su surađivali kao obavještajci, a treći je bio kolebljiv i uglavnom pasivan prema NOP-u, ali je inače i on bio simpatizer NOP-a, ali je bio oportunist. Ova prva dvojica ex žandara – Marjanović i Maleš – učinili su veliku uslugu NOP-u na ninskoj općini, jer su organizaciju NOP-a preko ninskih komunista braće Stulić, koji su s njima održavali vezu, obavještavali o svim namjerama karabinjera u Ninu koji su imali za cilj razbijanje i uništavanje kako organizatora NOP-a na općini tako i organizacije kao cjeline. Tako su na. pr. njihova obavještenja par puta spasila Antu Maštrovića od stupice koju su mu karabinjeri postavili. Oni su javljali org. NOP-a za Zadar ili su čak unašali zabunu među okupatorske redove. Tako

su na pr. poslije jedne veće sječe teleg.-telef. stupova na cesti Zadar – Nin uspjeli djelomično uvjeriti Talijane, da se ova sječa dogodi uvijek kada je antikomunistička banda na terenu opć. Nin. Radi toga karabinjeri nisu jedno duže vrijeme puštali fašističku bandu da im švrlja po općini, a to je opet olakšalo kretanje i politički rad ilegalnih radnika.

1942. g.

1) U novembru 1941. g. braća Maštrovići su pošli u Šibenik gdje se otvorila učiteljska škola, a braća Stulići i Relja Duško su preuzeli rukovodstvo NOP-a i radili na njegovom proširenju. Početkom 1942. g. počinje se intenzivnije prikupljanje pomoći u Ninu – osobito u novcu, što se predaje u Zadar. Pomoć su ov. g. org. NOP-a u Ninu davali: Ljubičić Ante Josin, Medić Ive, Bakić Tome, Čvrljević Mime, Stulić Slavko, Stulić Ive Franin, Stulić Ive i žena mu Zora, Bakić Niko Mijin, Pekić Mile, /Tartaro Krešo, Mazja Josip, Vigato Milka trgovci u Ninu/, Predovan Krste – ex nar. poslanik u staroj Jugoslaviji i upravitelj mlina Lovrićeva, Lovrić Janko p. Šime vlasnik mlina i veleposjednik na Grbama, i ponešto Lipotica Ive – Djovo, te Ljubičić Šime i Krle. Pomoć u hrani i robi je otpremana vezama preko Zemunika za Biog. teren i Bukovicu, a preko Rtine za Velebitsko podgorje – dok su se novcem kupovali lijekovi, cigarete i pisaći pribor, od čega je jedan dio ostajao za potrebe organizacije na terenu, a veći dio išao narodnim vezama dalje. Jedan dio sakupljenog novca je slan svim rukovodstvima NOP-a.

2) U veljači 1942. g. došao je iz Šibenika Maštrović Gojko, koji je zapravo bio odanle protjeran iz učiteljske škole radi svog antifašističkog stava, a brat mu je kroz to isto vrijeme otišao u ilegalnost i skrivao se u Šibeniku sve do 12. aprila iste g. kada je otišao u Sjeverno-dal. part. odred – bat. Bude Borjan. Čim je Gojko došao u Nin karabinjeri su ga uhvatili i odveli u zadarski zatvor – odakle su ga par dana kasnije i pustili – oštro mu zaprijetivši za njegovo buduće vladanje. Međutim se je Gojko odmah po dolasku u Nin povezao sa mj. NOP-om te je skupa sa navedenim drugovima nastavio intenzivnim radom na njegovom širenju i jačanju. Tokom ove godine – kao i uopće do kapitulacije Italije – nijedan politički radnik nije došao u Nin, jer to praktički nije bilo potrebno, a bilo je veoma opasno, pošto je postojala velika mogućnost provale dotičnog ilegalnog radnika. Osim toga je bilo nemoguće naći kuću, koja bi sa uspjehom sakrila ilegalca. Međutim krajem maja 1942. g. upućen je iz Sjever. dal. p. odreda od strane OK KPH³⁰ za sjever. Dalmaciju drug Maštrović Ante – Ekonom za ilegalan politički rad na opć. Nin. Ekonom je otišao³¹ 2. lipnja u N. Stanove i javio se Proroković Boži, koji je od tada njega skrivao u N. Stanovima. Odmah drugi dan po dolasku Ekonom – drugovi iz Nina braća Stulić i Gojko Maštrović Crni povezali su se s njime, upoznali ga sa stanjem organizacije NOP-a u Ninu i na čitavoj ninskoj općini.

---

³⁰ OK KPH = Okružni komitet Komunističke partije Hrvatske, op. M. D.

³¹ Treba stajati – došao, op. M. D.

Ekonom je dao uputstva da treba postepeno svugdje što prije prići formiranju NOO-a i što brže primati omladince antifašiste i simpatizere KP – u SKOJ. Maštrović tada još nije bio član KP već samo član SKOJ-a te nije mogao dati uputstva u pravcu organiziranja ćelije KP, ali je stalno inzistirao na formiranju simpatizerskih grupa KP po selima.

3) Prvi ilegalni NOO formiran je u Ninu u prvoj polovici 1943. g. i to od drugova: Jakov Milovac – preds., Medić Ivica, Ljubičić Ante, Sipina Miro p. Duje i Tomić Ivana. NOO nije izabran na sastanku, jer za to nije bilo mogućnosti. Formiranje su izvršili drugovi: Maštrović Gojko – Crni i Stulić Branko – Mladić.

4) Iz Nina nije nitko bio u antikomunističkoj miliciji, zahvaljujući u prvom redu pravilnom stavu rukovodstva NOP-a u mjestu u vrijeme kada su Talijani vršili propagandu za miliciju.

5) Tokom ove godine nije bilo nikakve akcije ant. kom. bande u mjestu.

6) Početkom rujna 1942. g. bili su izdani kao aktivni saradnici NOP-a drugovi Maštrović Gojko, braća Tonći i Vjeko Bajlo, te Miletić Dragica – od strane neprijateljskih špijuna karabinjerima u Ninu. Oni su viđeni kada su bili kod Ante Maštrovića, koji je bio skriven u blizini zaselka Brdarići – tj. između Vrsi i Poljica. Da ne bi pali u ruke okupatora oni su – uzevši sobom Idu Maštrović /sestru Ante i Gojka Maštrović/, pošli sa jednim ninskim kaićom tokom noći u ilegalnost i drugog dana se povezali s Ekonomom. Stulić Pave je uspio izvući iz ninske luke jedan “kaić” u kojeg su se navedeni pokrcali i pošli u ilegalnost. Odmah sutradan karabinjeri su za to saznali te uhapsili Maštrović Srećka, Miletić Nikolu i Maziju Joku – koje su kasnije odveli u Zadar i odatle na Molat u internaciju. Ovom prilikom su također internirani Rafe Božić i njegov otac³² iz Vrsi u čijoj poljskoj kućici je bio skriven Ekonom. Ovu grupu, koja je otišla u ilegalnost, a kojoj se kasnije priključio i još jedan omladinac iz Vrsi /neki Predovan/, a koja je imala niz peripetija dok se nije uspjela probiti poslije 20 dana skrivanja u predjelu Radovin – Ljubač – Poljica, odveo je Ante Maštrović na vodički teren. Tamo su muškarcu ostali u partizanskoj četi Drage Živkovića, a Dragicu i Idu je na povratku Ekonom uzeo sobom i odveo ih natrag na opć. Nin radi djelovanja na liniji AFŽ-a. Kasnije krajem 1942. na traženje Ekonom – kako se ojačao i proširio pokret NOP-a na opć. Nin – vraćeni su na pol. rad na opć. Nin braća Bajlo i Maštrović Gojko Crni. Bajlo Toni je od tada radio na organiziranju obavještajne službe općine Nin, Maštrović Gojko Crni na organizaciji SKOJ-a i Saveza mlade generacije, a Bajlo Vjeko na kontroli i organizaciji ilegalnih veza. Nešto kasnije uslijed djelomične provale organizacije NOP-a u nekim sjevernim selima opć. Nin – otišli su preko Velebita u Liku – Gojko i Ida Maštrović – te Vjeko Bajlo i Dragica Miletić. Malo poslije toga se je opet Crni vratio sam na teren opć. Nin gdje je radio ilegalno sve do kapitulacije Italije, a u junu 1943. g. postao je član KK SKOJ-a³³ Biograd.

---

³² Joso Božić Kovač, op. M. D.

³³ KK SKOJ = Kotarski komitet Saveza komunističke omladine Jugoslavije, op. M. D.

7) Prva organizacija USAOH-a formirana je u martu 1943. g. u kojoj su bili omladinci: Čvrljević Mime, Bakić Niko, Ljubičić Ante Bile, Stulić Ive Franin, Stulić Slavko Boškov, Stulić Jelenka i drugi.

8) Tokom o. g. nije bilo u Ninu nikakve akcije na špijune. U neposrednoj blizini Nina nije bilo nikakve sječe telegrafskih stupova – već samo na cesti Nin – Zemunik i kod Ninskih Stanova i na cesti Nin – Zadar između Kožina i Petrčana. U sječi stupova na cesti Nin – Zadar oko 20. decembra 1942. g. učestvovali su i braća Stulići, a inače je većina drugova bila iz Zatona i Privlake. Tada je prepilano oko 30 stupova. Na raskršću kod Žerave u par navrata krajem 1942. g. izvršena je sječa telegr. stupova od 15 – 20 komada. U ovome je učestvovala omladina iz N. Stanova i Poljica.

9) U samom Ninu formirano je u lipnju opć. povjereništvo SKOJ-a od tri člana i to braća Stulić³⁴ i Glavan Joso. Ovo rukovodstvo je kasnije reorganizirao Ante Maštrović – u augustu 1942. g. – i to dok se skrivao kod Brdarića. Tada su u njega ušli još Rafe Božić, Miletić Branko i Maštrović Gojko – koji je vršio dužnost sekretara. Kada su neki od ovih pošli u partizane, onda je opć. komitet SKOJ-a popunjen sa Predovan Nikolom Zrnom, kao sekretar Stulić Brankom, Skoblar Zvonkom, Dušević Pavom, Puhalović Kršom i Medić Bernardom.

10) Pop u Ninu don Ive Nikpalj bio je žestoki antikomunista i veliki simpatizer Paveličeve NDH – dakle ustaški. Talijane nije volio, jer su okupirali Dalmaciju i potpuno je odvojili od NDH – ali nije ni napadao.

11) Iz Nina se održavala stalna veza s Ninskim Stanovima, pa odatle preko Poljica na Briševo i dalje Zemunik preko kojega je sa biogradskog terena dolazila ravno pošta KP i NOP-a, a iz Nina u Privlaku, Vir i Vrsi. Osim toga je, sve do odlaska braće Stulića u julu 1943. g. u ilegalnost odlazila dva puta sedmično veza sa zadarskom organizacijom NOP-a.

12) U mjestu nije bilo sakupljeno ni jedna puška niti revolver, već samo 4-5 kom. jugoslavenskih bombi, oko 200 metaka koje je ex žandar Maleš predao Stulić Pavi odmah po kapitulaciji Jugoslavije. Osim toga je kasnije dobivano nešto bomba i metaka i to povremeno od ostalih žandara naročito Vase Marjanovića.

1943.

1) U ovoj godini se NOP proširio – premda ne onoliko koliko je stvarno bilo moguće, jer je bilo u izvjesnoj mjeri i sektašenja od organizacije u Ninu.

2) U samom Ninu do kapitulacije Italije nije održan ni jedan ilegalni zbor naroda, jer za to nije bilo nikakvih mogućnosti.

3) Do kapitulacije Italije u Ninu je oko 70% mještana pristajalo uz NOP – bilo da je aktivno surađivalo ili pasivno simpatiziralo.

4) Iz Nina je prvi član opć. NOO-a Nin, koji je formiran u decembru 1942. g. u Poljicima – bio Pave Stulić.

---

³⁴ Branko i Pave, op. M. D.

5) Tokom 1943. g. do kapitulacije Italije Mj. NOO³⁵ Nin nije rješavao nikakve sporove među seljacima, jer je postojala velika opasnost njegovog kompromitiranja uslijed brojnih karabinjera u mjestu – te nekoliko špijuna – tal. općine itd.

6) U siječnju je bila akcija na jednog talijanskog špijuna, ali nije uspjela, jer je špijun uspio umaknuti – koristeći krov susjedne kuće i slabo iskustvo napadača.

7) U mjestu nije bilo nikakvih akcija od strane antikomunističke bande, a opljačkali su jednom prilikom kuću Maštrović Srećka – kada je tzv. Davidova banda bila u njoj smještena par dana.

8) Sa Ninom do kapitulacije Italije nije održavana nikakva veza sa nikakvim partizanskim odredom jer ga i nije bilo u blizini – osim u Veleb. podgorju “Plavi Jadran” sa kojim su održavali vezu sela Rtina, Ražanac i Jovići.

9) Do kapitulacije Italije u NOV su otišli slijedeći drugovi i to omladinci: braća Bajlo, Maštrović Gojko i Ida, Miletić Dragica, Pekić Mile, Bakić Nikola, Čvrljević Mime, Stulić Slavko, Vidić Šime, Stulić Šime, Magaš Marijan, Čurko Pere, Stulić Ive i braća Stulić Branko i Pave i njihova majka Mara s ćerkom Jelenkom. Većina ovih je otišla u VI-u ličku diviziju, a neki u Sjever. dal. p. odred. Braća Stulići su jedno vrijeme bili u “Plavom Jadranu”, a onda su vraćeni na teren opć. Nin da rade kao ileg. politički radnici – članovi Opć. partijskog povjereništva i Opć. kom. SKOJ-a.

Od navedenih poginuli su u NOB slijedeći: Stulić Slavko Božin, Čvrljević Mime Šimin, Pekić Mile, Stulić Branko Perin, Maštrović Gojko Crni, Bajlo Tonći, a živi su ostali slijedeći: Bakić Nikola kapetan JNA,³⁶ Stulić Ive Franin kapetan JNA, Stulić Šime Perin kapetan JNA, Stulić Pave Perin službenik OV poslova Zadar, Magaš Marijan Šimin službenik NO opć. Nin i ... ..³⁷

Kapitulacija Italije – dolazak Nijemaca, ustaša i četnika

1) Narod je kapitulaciju Italije dočekao sa oduševljenjem – premda je bilo nekih pojedinaca kojima nije bilo drago. Talijanski vojnici, koji su prvi na pošti saznali za kapitulaciju, počeli su pjevati i galamiti od veselja. Vidjelo se, da im je bilo dosta rata. Tomić Ivan – čl. ileg. Mj. NOO-a Nin, koji je saznao za kapitulaciju Italije prisluškivao je telef. razgovor između talijanskih vojnika na pošti sa Zemunikom – odmah je to javio Stulić Pavi, koji je bio u Privlaci. Ovaj je odmah došao u Zaton i bio u stalnoj vezi sa Tomićem i ostalim čl. Mj. NOO-a. Pošto nije bilo u blizini Nina nikakvih partizanskih snaga – Stulić nije znao što da radi, a nisu znali u prvi mah ni Talijani. Vidjevši ovu zbunjenost, neki talijanski avijatičari skupa sa komesarom općine uspjeli su s oružjem u kamionu krenuti u Zadar. Ovaj kamion se trebao vratiti po karabinjere, ali do toga nije došlo i karabinjeri su ostali u Ninu sve do dolaska partizanskog kamiona iz Ražanca u kojem je bio Baričević Šime /tada još komesar Odreda “Plavi

---

³⁵ Mj. NOO = Mjesni Narodnooslobodilački odbor, op. M. D.

³⁶ JNA = Jugoslavenska narodna armija, op. M. D.

³⁷ Precrtano i nečitko, op. M. D.

Jadran”/ sa ženom Dragicom Miletić – vodnikom Marinković Nikolom i sa 6 partizana. Sa ovim su došli i razoružani karabinjeri iz Ražanca. Ova grupa partizana je razoružala karabinjere u Ninu. Nakon toga je Baričević poslao Marinkovića i Tomića sa kamionom da idu razoružati finance u Privlaci. Prije odlaska iz Nina Tomić je tražio od Baričevića da se nekoliko karabinjera iz Nina sasluša kako bi se od njih saznalo za talij. špijune itd. Tomić i Marinković nisu u Privlaci uspjeli razoružati finance, jer ih je bilo mnogo i bili su dobro naoružani, te su ih pustili s oružjem u Zadar. Nakon povratka u Nin Tomić je saznao, da je Baričević održao zbor naroda u Ninu, premda su neki tražili razoružanje nekolicine karabinjera – on to nije učinio već ih je svih pustio s obrazloženjem – da treba razbiti famu o navodnom ubijanju tal. vojnika i da bi se pridobili talijanski vojnici, koji se nalaze u Zadru. Međutim ovo njegovo obrazloženje nije bilo naročito uvjerljivo. Tada je formirana prva Komanda mjesta Nin, a za komandanta postavljen je Tomić Ivan, a za njegova zamjenika Marjanović Vaso. Prvi komesar ove Komande bio je imenovan nešto kasnije – Predovan Ante iz Vrsi. Na sam dan kapitulacije Italije poginuo je Stulić Branko /izgleda da se sam ubio kada je vidio da je opkoljen i da se neće moći živ probiti/. Dan poslije kapitulacije Italije po dolasku u Nin Marinkovića i Baričevića bio je uz partizanske počasti sahranjen.

2) Tada su iz Nina dobrovoljno stupili u NOV Šalov Tomo Tomin, Ćurko Branko, Kuzmar Milka, Pijaca Ive Mirov, Šalov Nikola p. Šime, Glavan Ante Rokov, Magaš Ljubica Jakina – poginuli u Bosni: Kera Dane, Magaš Marija Nikina, Ćurko Šime p. Marka, Mustać Božo, Lipotica Vlade i Tartaro Zvonko.

3) Odgovoreno u točki 1.

4) Osim već navedenih rukovodioca Komande mjesta Nin u ovoj komandi je bio komandir partizanske straže Magić Božo, Tartaro Zvonko administrativac i Predovan Joso Zec obavještajac. Ova Komanda je otpremala dobrovoljce u partizanski odred u Ražanac, otpremala prikupljenu hranu i odjeću – bavila se obavještajnom službom – održavala prema potrebi zborove u selima, izdavala važne propusnice za kretanje itd. Pošto je komandant mjesta Nin znao govoriti talijanski jezik – aktivno je učestvovao u pregovorima sa nekim tal. oficirima iz garnizona u Zadru /Martinelli, Radovani i dr./. Osobito je bila važna veza sa braćom Radovani koji su davali točne podatke o stanju u garnizonu Zadar.

5) Narodnooslobodilački odbor Nin je prikupljao u mjestu hranu, odjeću, obuću, oružje, vršio mobilizaciju za NOV, izdavao propusnice za kretanje itd.

6) Nakon kapitulacije Italije Nijemci su prodrli u Zadar, da vrše pripremu za napad na Nin, a naročito radi aerodroma kojeg su naši pravili na terenu između Nina i Zatona, a koji se spremao u velikoj tajnosti. Na ovaj aerodrom su trebali sletiti neki avioni koji su se htjeli nama predati sa aerodroma na Zemunik. Međutim do toga nije došlo. Prvi napad na Nin započeo je otprilike u drugoj polovini listopada, a započeo je s mora. U Ninu je bilo samo osoblje Komande mjesta i nekoliko talijan. oficira koji su bili po nekom momentalnom poslu. Komanda mjesta je odmah telef. javila u Briševo, u

štab tada već formiranog Zadar. odreda, da Nijemci napadaju. Štab im je javio da im dolazi sa jednim bataljonom u pomoć, ali dok je ovaj bat. došao već su Nijemci bili u Klanicama vis-a-vis Nina – tako da se Nin više nije moglo braniti i Kom. mjesta se povukla. Nijemci su ušli u Nin oko 11 h i nešto kasnije otišli iz njega i odveli sa sobom većinu odraslih muškaraca. Oni su se povukli prema Privlaci, a odatle u brodove i natrag u Zadar. Bilo je očito da Nijemci još nisu imali dovoljno snaga da zadrže stalno Nin – pa su samo izvidili situaciju, povukli se natrag u svoj glavni garnizon. Pošto je bilo očito da će Nijemci ponovo napasti – naše snage su bile premale da brane čitav teritorij oko Zadra od sve jačih napadaja okupatora kojega su pomagali ustaše i četnici – Komanda mjesta Nin se povukla u Briševo, a odatle u Vinjerac – gdje se spojila ražanačka i ninska komanda u jednu Komandu mjesta Nin sa komandantom Koritnik Mladenom. Nešto kasnije Nijemci su skupa sa ustašama još jednom došli u Nin i tom prilikom zapalili su kuću Maštrović Srečka i Zorke – koja međutim nije sva izgorila, jer je narod Nina odmah nakon povlačenja neprijatelja ugasio požar. Krajem prosinca ili u siječnju 1944. g. Nijemci i ustaše su se definitivno smjestili u Ninu, tj. osnovali svoj garnizon sa isturenim obrambenim položajima u Klanicama i na Vrbici između Nina i Ninskih Stanova. Po dolasku u Nin novi okupator zatvorio je izvjestan broj rodoljuba, ali ih je nakon izvjesnog vremena pustio. Strijeljanja nije bilo.

7) *Najveći saradnik Nijemaca i ustaša u Ninu bio je pop don Ivo Nikpalj. On potpisuje ustašku rezoluciju i poziva narod protiv NOP-a. Također s njim saraduje Stulić Jakov, kojeg ustaški poručnik Devčić predstavlja Nijemcima kao čovjeka od povjerenja.*

8) *Ustaše koje su bile u garnizonu nastupale su oholo i prepotentno, a ustaški poručnik Devčić javno govori kako će klati sve one koji ne budu pokorni njemu – kao što je svojim nožem klao Srbe. Za skupne govore obično je uzimao prostor pred crkvom poslije završene mise. Nijemci se drže još bahatije i oštrije. Narod koji ih se ionako bojao – nakon njihova dolaska zamrzio ih je još više – osim nekoliko njihovih špijuna među kojima je bio Kršlović Vid, Stulić Jakov i Grbić Josip. Grbić je kasnije uhvaćen i kao njemački špijun strijeljan od partizana.*

9) *Za vrijeme ove nove okupacije Nina nisu ilegalci dolazili u Nin iz istih razloga kao i za vrijeme talijanske okupacije. Ovaj put je Nin bio čak opkoljen sa bodljikavim žičanim zaprekama s mora, a na mostovima su Nijemci i ustaše stalno čuvali stražu i strogo kontrolirali ilegalni ulazak i izlazak iz Nina. Međutim, nije bilo ni potrebno da se ilegalno ulazi u Nin – jer su rukovodioci NOP-a iz Nina obično dolazili na poziv ilegalnih političkih radnika u Grbe kamo su se sklanjali ilegalni radnici, jer tamo nije bilo nikakvih snaga okupatora.*

10) *U novi ilegalni NOO postavljeni su drugovi Medić Ive, Tartaro Krešo, Stulić Maruška, Milovac Slava i Ljubičić Krste Krle. NOO je radio na prikupljanju materijalne pomoći za NOP i na širenju propagande za NOP.*

11) *U veljači 1944. g. Nijemci i ustaše osnivaju svoj stalni garnizon u Ninu. Narod Nina – usprkos otvorenoj agitaciji popa don Ive Nikpalja u korist Nijemaca i*

ustaša – izražava svoje negodovanje i mržnju prema novom okupatoru, a još više domaćim izdajnicima. U ovoj situaciji aktiv *Skoja*³⁸ – sastavljen od članova Čurka Mira, Duška Relje, Milovac Slave, Jelenke Stulić, Ljubičić Šimića i Marije Stulić Maruške, na čelu sa svojim sekretarom Ljubičić Antom Bilom /koji je već bio čl. KP/ – razvija vrlo živu djelatnost među omladinom Nina. Skojevcima osnivaju organizaciju USAOH u koju primaju borbenije omladince u Ninu kao na pr.: Relju Milku /Bicinkinu/, Vigato Mirjanu, Stulić Ivu Josina, Kršlović Mariju, Glavan Lucu, Bakić Ivu, Sirotković Anku Jokinu, Morović Anku, Morović Slavku, Čurko Nevenku Ivinu i dr. Ovi omladinci skoro otvoreno negoduju protiv ustaša i Nijemaca i ponekad u njihovu prisustvu pjevaju partizanske pjesme. Ustaše su se pravile da ne čuju, jer vjerovatno iz taktičkih razloga nisu odmah u početku željeli da zaoštire svoj odnos prema Ninjanima. Međutim nešto kasnije oni potpuno gube strpljenje i prijete na zborovima – koje drže pred crkvom poslije mise – sa zatvorima, logorima i nožem. U ožujku o. g. antifašistička omladina Nina bacala je nekoliko puta letke po Ninu, a borbena omladinka Milka Relja ubacuje nekoliko letaka u samu ustašku kuhinju. Čl. *Skoja* noću ispisuju antifašističke parole po zidovima Nina i na mlinu kod jaruge. Nijemci i ustaše su radi toga ljuti, oni hapse nekoliko čl. SKOJ-a i USAOH-a polovinom ožujka i to omladince: Relja Duška, Čurka Mira, Vigato Marijanu, Relju Milku, a bio je uhapšen i član ilegalnog NOO-a Ljubičić Krste Krle i drugi. Nijemci ovu grupu najprije saslušavaju u svojoj Komandi u Ninu, a onda u logoru u Zadru na Musap-stanu. Svi uhapšeni su se dobro držali na ovim ispitivanjima tako da Gestapo³⁹ nije uspio da sazna ništa o organizaciji NOP-a u Ninu. Nakon 15 dana saslušavanja Nijemci su sve uhapšene pustili na slobodu i vratili ih u Ninu pod uslovom, da samo rade svoje kućne poslove. U logoru na Musap-stanu najprkosnije držanje imala je Milka Relja – Bicinkina – koja je u logoru bila inicijator pjevanja partizanskih pjesama.

Ovo hapšenje nije međutim uplašilo čl. SKOJ-a ni USAOH-a u Ninu već ih je samo naučilo da budu oprezniji u svom antifašističkom djelovanju. U maju 1944. g. ustaše objavljuju mobilizaciju, ali skojevcima iz Nina nagovaraju omladinu da ide u partizane. Tada odlazi u dva čamca grupa od 15 omladinaca kraj Vira na Molat. Ostala omladina se je uglavnom sklanjala oko Nina i nije htjela da ide u ustaše. Skojevcima uspijevaju najveći dio ove omladine oko četrdesetoricu da otpreme u nekoliko navrata na Molat, tj. u partizanske jedinice na otoke, a s njima su pošli i oni sami. Ovo je izvršeno do konačnog oslobođenja Nina od novog okupatora tj. do 29. oktobra 1944. g. Tako da je skoro sva sposobna za borbu omladina Nina dobrovoljno stupila u redove NOV još u toku trajanja najprije talijanske, a onda njemačko-ustaške okupacije.

Oko bunara u dvorištu mlina na Jarugi kod Nina gdje su Nijemci napajali konje – omladina je noću postavila nagazne mine. Ujutro je naišao Nijemac sa kolima i

---

³⁸ SKOJ = Savez komunističke omladine Jugoslavije, op. M. D.

³⁹ Gestapo = *Geheime Staatspolizei* (Tajna državna policija u nacističkoj Njemačkoj), op. M. D.

konjima te je bio ranjen vojnik i konj, a kola oštećena. Omladinci su bili postavili nagazne mine i na livadu gdje su pasli konji, ali su je Nijemci pretražili specijalnim aparatima i pronašli mine.

Omladina je prikupljala po kućama pomoć od naroda u hrani, odjeći i obući.

Članovi SKOJ-a i USAOH-a držali su svoje ilegalne sastanke u jednoj staroj polusrušenoj kući kraj Nina /Sipinov stan/ i u Grbama u Potoku i "Duhanskoj stanici".

Nitko iz mjesta nije prišao ustašama da od njih primi oružje – osim što je još 1941. g. kao ustaški emigrant – Čvrljević Rode – bio neki ustaški oficir i kao takav došao 1944. g. u Nin. S ustašama je sarađivao i bio njihov agent Grbić Josip, ali je kao takav bio kasnije od partizana strijeljan. Sa četnicima nije sarađivao nitko, a nije ih ni bilo nikada u Ninu.

12) Ninjani su održavali veze sa svim okolnim selima, ali im je glavna veza išla preko Vrsi, gdje je dolazila veza morem sa Molata ili Vira gdje se nalazio Opć. komitet KPH Nin. U Nin nisu ni tada dolazili ilegalci – već u N. Stanove ili Grbe, a to su bili drugovi: Stulić Pave, Glavan Leše, Maštrović Ante, Lukin Šime i dr.

13) Bilo je manje bombardiranje od strane Saveznika, ali nije bilo neke naročite štete niti je bilo žrtava.

14) Od strane rodoljuba i antifašista, koji su se aktivizirali još prije kapitulacije Italije – nije bilo kasnije za vrijeme njemačko-ustaške okupacije nikakve izdaje.

15) Od strane ustaša zapaljena je u novembru 1943. kuća rodoljuba Maštrović Srećka i Zorke – ali nije sva izgorila, jer je narod vatru ugasio.

16) U KP Jugoslavije primljeni su u Ninu poslije kapitulacije Italije slijedeći drugovi: Ljubičić Ante Bile, Čurko Miro, Relja Duško, Ljubičić Šime, Medić Ive i Čakarun Tonka.

17) .....

18) U aprilu 1944. jedan njemački vojnik poljske narodnosti zatražio je vezu za partizane. Ninjani – Kuzmar Luka i Oltran Šimić – skrivali su ga desetak dana u vrtu pod vinovom lozom i hranili ga. Konačno se vojnik sam odlučio, jer je čuo da je izmijenjena njegova jedinica – pa je prošao kraj stražara na mostu – pozdravio i otišao u Zaton. Tamo su ga prihvatili Stulić Pave i Sipina Stanko i povelili na Dugi otok. Nešto kasnije su još petorica Poljaka – vojnika izišli iz garnizona i po vezi povedeni u partizane na njihovu želju.

19) Prvog novembra 1944. g. nakon konačnog povlačenja neprijateljskih snaga došli su u Nin prvi Stulić Pave – tada sek. Opć. kom. Nin – sa nekim članovima komiteta i to: Predovan Ivanom Šljujom, Božić Rafom i Glavan Lešom, a s njima je bila i Stulić Jelenka. U Nin su došli pod zastavom. Istog dana na večer održan je zbor naroda na kojemu je govorilo nekoliko drugova. Iza ovog zbora se je nekoliko omladinaca dobrovoljno prijavilo u NOV.

Napomena:

U toku NOB-e poginuli su kao partizani slijedeći drugovi: Čvrljević Mime Šimin, Stulić Slavko Božin, Stulić Branko Petrov, Pekić Mile p. Šime, Magaš Ljuba Jokina, Ljubičić Frane Josin i Maštrović Gojko Crni kao komesar Primorskog partizanskog odreda.

Kao politički radnici na teritoriju opć. Nin poginuli su drugovi Bajlo Tonći Oprez, koji je bio obavještajac ROC⁴⁰ – Zadar za opć. Nin, i Stulić Branko Mladić kao član partijskog povjereništva za općinu Nin.⁴¹

Podatke dali:

*Ćurko Miro
Stulić Pave
Maštrović Ante⁴²*

*2. SJEĆANJE TOMIĆ IVANA NA RAD U
NINSKOJ OPĆINI 1942. DO 1944. G.*

Negdje juna 1942. g. premešten sam sa službom iz Preka u Nin. Preko partijske organizacije u Preku i Zadru bio sam povezan u Ninu sa braćom Mazijom. Oni su me kasnije povezali sa braćom Brankom i Pavlom Stulić, a ovi kasnije i sa ostalim drugovima (Šimom Peša iz Zatona, Predovanom "Zrnom" iz Vrsi, drugovima iz Ninskih Stanova, kao i sa braćom Zanki iz Privlake). U Ninu je tada bio sad pok. Gojko Maštrović. Od braće Mazije, Maštrovića sam dobijao svu literaturu i polagano sam bio upoznavan sa radom. Po odlasku u partizane braće Mazije i Maštrovića bolje sam se povezao sa braćom Stulić, Šimom Pešom, "Zrnom"⁴³ i ostalima. Imao sam zadatak prikupljanja priloga, širenja literature i rad po obavještajnoj službi. Imao sam održavati vezu sa biv. žand. narednikom Marjanovićem i još dvojicom koji su bili u službi tal. karabinjera i saopćavati sve braći Stulić, Šimi Peši, Predovanu "Zrnu" i ostalima. Pok. Maštrovića i ostale je interesovalo brojno stanje i naoružanje pojedinih karabinjerskih stanica, rad u općini, dobijanje falsifikovanih legitimacija i dr.

Naglim odlaskom grupe braće Bajlo, kćerke Marije, Gojka Maštrovića i sestre

---

⁴⁰ ROC = Rajonski obavještajni centar, op. M. D.

⁴¹ ZHAZUZd, Arhiva NOB – NOP, Zadar – Nin, svež. II., dok.: Razvoj Narodno-oslobodilačkog pokreta u mjestu Ninu, str. 1–17, op. M. D.

⁴² Nakon teksta slijede njihovi potpisi zelenom tintom, op. M. D.

⁴³ Zrno = ilegalno ime Nikole Predovana iz Vrsi, koje mu je dao A. Maštrović Nino zbog njegove gojaznosti i okruglastog izgleda, op. M. D.

mu⁴⁴ u partizane, posle otkrića boravka na terenu Nina Maštrovića rad je bio prilično otežan, jer su talijanski karabinjeri koji su do tada bili prilično nebudni pooštrili kontrolu. Bilo je prilično teško raditi, a osobito posle par neuspelih akcija (napad na Stulića u Klanicama, na popa iz Poljica), kao i uslijed dolaska antikomunističke bande na ninski teren. Kao posledica svega ovog je bio odlazak u partizane Šime Peše i njegove drugarice Andrijane, zatim čitave obitelji Stulić itd.

Kapitulacija Italije je našla prilično oslabljen kadar na terenu, a osobito poslije pogibije nekoliko drugova u Ljupču na sam dan kapitulacije. Nekoliko dana možda i sedmica prije kapitulacije Italije (8./9. 1943.) bio sam pozvan na nekoliko sastanaka u Ninskim Stanovima, u Zatonu, a na sam dan kapitulacije u privlačkim vinogradima od druga Pavla Stulića. Na sastanak sam pošao iz Privlake sa najmlađim bratom Zanki. Tada mi je Pavle Stulić ispričao kako mu je brat Branko sa još nekoliko drugova ostao u Ljupču na proštenju 6.-8./9., kako se banda nalazi u Poljicima i kako se boji da će nastradati. Imao je jaki predosjećaj katastrofe koja se baš u tim časovima i dogodila u Ljupču.

Kako sam stanovao poviše pošte u Ninu najprvi sam doznao za kapitulaciju Italije, prislušujući telefonski razgovor vođen između talijanskih vojnika iz Nina i Zemunika. Vojnici koji su bili na pošti počeli su galamiti, pjevati i vikati od veselja zbog kapitulacije. To sam odmah javio Branku Novakoviću tadašnjem sucu koji je skupa stanovao. Htio sam javiti i drugima, ali mi je bilo nemoguće. Ova vijest se potvrdila i oko 2 sata u noći kada je prolazila ispod moje kuće čitava grupa Talijana, komentarišući ovaj događaj. Odmah ujutro rano poslao sam obavijest Pavlu Stuliću u Privlaku za kapitulaciju i tražio od njega instrukcije, pošto je već bila stigla vijest o tragediji u Ljupču, a drugog druga nije bilo na terenu. Tada se Pavle Stulić spustio u Zaton i bili smo u stalnoj vezi. Talijani nisu znali što da rade, a ni mi nismo znali što da radimo. Prva vijest instrukcije je bila da naši stižu sa Paga i da ih pričekamo. Posle toga stigla je vijest da će naši doći iz Ražanca. Talijani su već počeli evakuaciju, a s druge strane je rodbina pok. Branka Stulića postavljala pitanje što će raditi sa mrtvim tijelom. U tom vremenu smo jače uhvatili vezu sa jednom grupom ital. avijatičara koji su bili u Ninu i koji su jako nas simpatizirali. Kad se postavilo pitanje da pređu nama odbili su i svi su pošli u Zadar. Za ovima su pošli talijanski civili i njihove obitelji. Pred odlazak posljednjeg kamiona talijanski komesar je tražio nekog od partizana da mu preda ključeve općine i ostalo i tada sam se ja pojavio i preuzeo. Kamion se je imao vratiti po karabinjere, ali do toga nije došlo i oni su ostali u Ninu posle dolaska naših drugova iz Ražanca. Pošto karabinjeri nisu mogli poći, banda je bila u Poljicima, mrtvo tijelo Branka Stulića je bilo na domaku Nina, a naši još iz Ražanca nisu dolazili, uspostavili smo prisniji kontakt sa karabinjerima. U stanicu je pošao Pavle Stulić, ja i ostali. Tada smo se dogovorili da izvršimo pogreb Branka Stulića. Međutim, kada smo se na izlazu iz Nina prema Vrsima imali sresti sa kolima koja su

---

⁴⁴ Ida, op. M. D.

prevozila pok. Stulića naišao je kamion sa partizanima. U kamionu se je nalazio Baričević Šime, Dragica Miletić, vodnik Marinković sa 5-6 partizana. Vratio me je odmah natrag i pošli smo u karabinjersku stanicu gdje se je zahtevala predaja karabinjera. Sa Baričevićem su došli i karabinjeri iz Ražanca. Kad je to bilo svršeno Baričević je naredio vodniku Marinkoviću i meni da sa kamionom i nekolicinom partizana pođemo razoružati stanicu financa u Privlaci. Pre odlaska u Privlaku tražio sam od Baričevića da se nekoliko karabinjera iz Ražanca i Nina zadrže, kako bismo doznali izvjesne stvari tj. da pohvatamo špijune itd. U Privlaci nismo uspeli razoružati finance već smo se dogovorili da ih sa oružjem sutradan lađom prebacimo u Zadar. Drugog izlaza nije bilo jer su naše snage bile premalene, a oni jako naoružani. Baš u tom momentu kad smo mi s njima pregovarali Nijemci su ispalili nekoliko topovskih hitaca simboličnih i ušli u Zadar. Kad smo se po noći (oko 3-4 sata) vratili u Nin pitao sam gdje je Baričević i rekli su mi da je otišao na spavanje sa Dragicom Miletić. Ninjani su mi ispričali da je održao zbor i, premda su neki tražili zadržavanje nekih Talijana, da je on naredio da se imaju svi pustiti u Zadar. Sutradan sam Baričevića pitao za razlog ovakvoj odluci, on mi je odgovorio politički momenti da bi se razbila fama o ubijanju Talijana i pridobili talijanski vojnici koji su se nalazili u Zadru. Sutradan Baričević me je postavio za komandanta mjesta u Ninu, ne dajući mi nikakve instrukcije. Baričević je radio što je htio dok se nisu vratili u Nin Nino Maštrović "Ekonom", Zrno i drugi, a na jednom sastanku u općinskoj zgradi imali su s njim jedan oštar sukob i "podsekli mu noge".

Po kapitulaciji Italije i po oslobođenju Nina razni italijanski oficiri su tražili vezu sa nama. Na jedan takav sastanak sam pošao na granicu sa jednim bratom Zanki (šoferom) na motorbicikli. Tamo smo našli jednog potporučnika pješadije, učitelja, po imenu čini mi se Mangulli? On me tada uveo unutar žice i upoznao sa jednim peš. potpukovnikom, komandantom bataljona "Trau" – Trogir. Ovog potpukovnika sam poznavao iz Preka jer je tamo bio 1941., a kasnije kad sam bio u Rimu doznao sam da je direktor nekog lista u Bologni. Onaj potporučnik učitelj je kasnije bio oficir za vezu kod našeg Zadarskog odreda, a ja sam bio oficir za kod talijanskog bataljona Mameli u Kožinu, čiji je komandant bio avijatički oficir Martinelli rodod iz Zadra. Nakon ovih sastanaka bilo na granici bilo u Ninu počeli su dolaziti odnosno prebjegavati talijanski vojnici, a u manjem broju i talijanski oficiri. Jedini koji je prešao sa čitavom četom bio je alp. poručnik Gelmi Silvio, sada advokat u Berganu (kod Milana) sa kojim sam poslije u Italiji održavao vezu, ali koji je 1952. godine prevario naš konzulat u Milanu. Ovi talijanski oficiri i vojnici su bili prebacivani najprvo u Briševo, Poljica, a poslije je osnovan bataljon "Mameli". Na ovo se odlučio Štab Zadarskog partizanskog odreda, a na traženje raznih italijanskih grupa iz Zadra (braće Radovani, Martinelli i dr.).

Situacija na ninskom terenu je bila prilično slaba, jer je na dan kapitulacije poginulo nekoliko drugova. "Ekonom" i drugi su došli sa zakašnjenjem, a dosta je naškodio Baričević, Dragica Miletić i sl. Omladina je kao i narod bila sva za nas, ali ih niko nije imao prihvatiti pošto vojnih jedinica nije bilo. U Podgorju je bio "Plavi

Jadran”, ali nam nije mogao pružiti neku naročitu pomoć. Da je bilo naših snaga i drugova koji bi bili u stanju uzeti stvar u ruke moglo se iz Zadra izvući mnogo hrane, oružja i svega drugog.

Poslije 20-etak dana došlo je nekoliko drugova iz VI. ličke divizije, kao npr. Ferdo Toplak, Damjanović (“Danić”) koji su organizovali Zadarski partizanski odred kao i nekoliko drugova. Osobito dolazak Toplaka po političkoj liniji mnogo je koristio. Poslije njega je došao i Živković (rodnom iz Knina), ali zbog ambicioznosti i intriganstva imao je negativnog odraza. Zadarski odred je uspio brzo da se postavi na svoje noge i poduzimao je akcije koje su dizale ugled vojnički na tom terenu. Damjanović i Toplak su pored vojničkih akcija vodili i političke akcije (braća Radovani, Martinelli i dr.). Sa ova dva druga (Toplak i Damjanović) jako sam volio raditi, jer su bili iskusni, isprobani i dobri drugovi, koji su pružali na svakom koraku svu pomoć i sa kojima nikad nisam imao nikakvih nesporazuma. Tada je partijski rad oživio i ja sam primljen u Partiju dana 20. oktobra 1943. (od “Ekonoma” i Pavla Stulića, istodobno sa Ivom Medićem).

Rad na ninskom terenu je bio mnogostruk i jako težak zbog raznih razloga. Trebalo se braniti ispočetka od bande, poslije od Nemaca, snabdjevati vojsku hranom, obučom i odjećom, baviti se obavještajnom službom, vršiti mobilizaciju za NOV, održavati zborove i dr. Štab Zadarskog odreda je imao vezu sa braćom Radovani, Martinelli i dr. Osobito je bila važna veza sa Radovanijima jer su davali tačne podatke. Nijemci su spremali nekoliko napadaja na Nin, osobito u vezi priprema za aerodrom kad je drug Petar Kleut (namjeravao)⁴⁵ sa navodno nekoliko ital. aviona iz Zemunika da podje u Liku. Taj napad je imao biti izvršen za nekoliko dana, ali zbog nevremena odgađan. Mi smo bili nekoliko noći u pripremi. Kad je napad započeo sa morskog strane mi smo u Ninu bili s nekoliko vojnika sa puškama, nekoliko tal. oficira sa jednim autom, a najbliži bataljon je bio u Briševu. Napad je počeo po planu koji su dostavili braća Radovani. Koliko znam tada je već bio komandant Zadarskog part. odreda drug Dane Potrebić, komesar stari Toplak, a na terenu se je nalazio i Kleut. Iz Nina sa Briševom smo imali telefonsku vezu i obavještavali štab bataljona. Drug Potrebić mi je usmeno naredio da nemam po živu glavu da napuštam Nin i da ga imam braniti dok ne dođe bataljon. Kad su Nijemci bili pod Ninom, zapravo u Klanicama, na konju su dojurili kao “mahnuti” drugovi Kleut i Potrebić. Bataljon je išao za njima, ali se je vidilo da je sve kasno. Sa Kleutom i Potrebićem sam se sreo u samom Ninu. Posle dogovora i uvida situacije Kleut sa grupom ital. oficira, sa mnom i nekoliko terenskih radnika je izašao na most i povlačili smo se prema Briševu, a Potrebić u zadnjem času na konju je izašao na most prema Vrsima. Nijemci su ušli u Nin (njih je interesirao aerodrom), oko 11 sati i povukli se prema Privlaci, vodeći sa sobom sve muškarce. Iz Privlake su pošli u Zadar. Naš bataljon je stigao sa zakašnjenjem i uopće nije ušao u akciju. Navečer smo se povukli u Briševo, a odatle prema Vinjercu u krajnjoj liniji.

---

⁴⁵ Tekst u zagradi naknadno umetnuo M. D.

Drugi napad koji su Nijemci izvršili u tom kraju u to doba bio je napad na Kožino. Tamo između Kožina i stare granice bio je bataljon "Mamelli". Štab bataljona je bio u kožinskoj školi. Pri tom bataljonu ja sam bi oficir za vezu. Sjećam se dobro ovih momenata: U nedelju posle podne Martinelli, neki poručnik alpinac i ja krenuli smo u Nin da bismo u ponedjeljak ujutro imali sastanak sa drugovima Toplakom i Potrebićem. U noći između nedjelje i ponedjeljka učinilo je jako nevjerojatno. Izjutra je sijalo sunce. Oko 6 sati čula se topovska paljba, zujanje aviona. Odmah sam skočio i izišao van Nina i jasno je bilo da Nijemci napadaju tal. bataljon u Kožinu. Telefonska veza je bila uskoro prekinuta. Po noći su Nijemci opkolili bataljon sa morske i kopnene strane preko Bokanjačkog blata. Avioni su tukli položaje. Dosta je ital. vojnika poginulo, nekoliko ih se ubilo (kapetan Luciola), a mnogo njih je odvedeno u Zadar gdje su ih sa rukama u "vis" sproveli kroz Zadar. Manji broj se uspjelo spasiti. Tada su Nijemci ubili jednog seljaka iz Kožina, koji je na njih bacio bombu, a koji je nama ranije htio dati jednu sobu za ambulantu koju je oficir Gatto htio osnovati. Tada se bataljon Mamelli raspao, a kasnije je Martinelli i još nekolicina streljana.

Poslije toga ja sam ponovno postavljen za komandanta mjesta Nin (bila je spojena Komanda mjesta Ražanca – komandant učitelj Mladen Koritnik) i preselila se je u Vinjerac, a Štab Zadar. part. odreda u Posedarje. Negdje u novembru stigla je na naš teren jedna brigada, kojoj je komandovao drug Damjanović i stacionirala u kući zapravo zamku Desnica u Islamu. Kako su Nijemci spremali opkoljavanje te brigade ona se povukla. Kako na terenu nije bilo jedinica, Komanda mjesta se povukla u Starigrad, a sutradan su Nijemci sa motorizacijom i avijacijom napali Vinjerac, ali nikoga nisu našli. Poslije ovoga uslijedila je ofenziva Nijemaca sa "Plavom divizijom" i pod Velebitom bio se je sklonio jedan dio Okružnog komiteta, Komande područja. Uslijedila je ofenziva na Starigrad i Šibuljinu i nekoliko drugova je bilo uhvaćeno i strijeljano (pop iz Starigrada Adžija, sin starog Kojića iz Poljica i dr.). Pred ovom ofenzivom Zadarski partizanski odred se je bio prebacio na otoke, ali se je morao vratiti u Velebit. Kad smo i htjeli dole sa komandom i bolnicom onda su nas sa Vira vratili.

Pod Velebitom je propala hrana pomenute brigade, koja je bila dopremljena sa Visa. Poviše Šibuljine imali smo bolnicu sa dva liječnika koja se je jedva spasila.

Poslije ovog Komanda mjesta Nin se je evakuisala na otoke.

Htio bi kazati još nekoliko riječi o mobilizaciji u ninskom kraju oktobra – novembra 1943. godine;

Pri Štabu Zadarskog partizanskog odreda nalazio se je nekoliko dana drug Dimitrijević, advokat iz Valjeva, koji je u to doba bio pomoćnik komesara VI. ličke divizije. Bio je jako simpatičan, dobar drug i pružao nam je na terenu veliku pomoć pošto je bio iskusan drug. U to doba se postavljalo pitanje dobrovoljne mobilizacije ljudstva sa terena. To se je radilo preko omladinskih, partijskih i drugih organizacija, ali sa prilično slabim uspehom. U međuvremenu koncentracija neprijateljskih snaga na terenu je bila jaka, a s druge strane pojačao se utjecaj ustaša na ninskom terenu. Pošto

je postojala opasnost ofanzive neprijatelja u cilju zadobijanja važnijih strategijskih točaka, a još više u cilju prisilne mobilizacije ljudstva u ustaše odnosno domobrane, o čemu su postojali podaci sa raznih strana, to smo i mi bili došli na ideju da mobilisemo nekoliko godišta. O tome se u Štabu Zadarskog part. odreda nekoliko puta na konferencijama raspravljalo, a osobito između pomenutog druga Dimitrijevića i mene. Da li su u tome prisustvovali i drugovi iz partijskog rukovodstva – ne znam. Na mnogobrojna pitanja od strane Dimitrijevića u pogledu mobilizacije ja sam uvek davao (odgovore)⁴⁶ da će se ljudi odazvati mobilizaciji, ali sam postavljao dva pitanja: Ko će prihvatiti te ljude (mnogi nisu bili u ranijoj vojsci i nisu bili praktični puški i sl.) i da se mobilisano ljudstvo bar za izvesno prvo vreme ne sme slati preko kanala, tj. u Velebit i u Liku. Na ove okolnosti znam da sam nekoliko puta upozorio i druga Damjanovića koji je tada bio komandant Zadarskog partizanskog odreda, a isto tako i druga Toplaka koji je bio komesar. Sećam se dobro da sam od druga Toplaka primio telefonski tekst poziva za mobilizaciju, koji je bio politički netaktičan obzirom na Srbe iz Poljica i ostalih sela. Pozivi su u Ninu brzo i po noći napravljeni, spiskovi mobilisanih su dobijeni od pojedinih NOO i preko istih pozivi podeljeni. Odaziv je bio odličan, mobilisani su pošli u Ražanac, ali nažalost tamo ih nije imao tko prihvatiti, a što je najgore neprijateljska propaganda je baš u to vreme bila osobito jaka, a s druge strane počelo se pričati o odlasku mobilisanih u Liku itd. To je sve doprinelo da se je stvorila zabuna kod mobilisanih i da su se posle 2-5 dana svi skoro vratili svojim kućama. Naravno da je ovaj neuspeh imao teških političkih posledica, ali s druge strane ni neprijatelj nije pokušao izvesti mobilizaciju.

Beograd, 3./V – 1955.

Tomić Ivan⁴⁷

3. PARTIZANSKA VEZA MOLAT – VIR – VRSI (NEKI DETALJI)

Kapitulacijom Italije veza koja je postojala od ranije Vir – Molat održala se i poslije (mislim telefonska veza). Ova veza nije predstavljala neku naročitu važnost sve dok nije saveznička avijacija počela djelovati na području zadarskih otoka i ostale morske obale. Veza je odigrala svoju ulogu naročito u 1944. godini kada se redovito obavještavalo o dolasku njemačkih brodova sa hranom i ostalim materijalom, tako je u aprilu 1944. godine kod Petrčana na rtu Punta skale potopljeno tri njemačke peniše⁴⁸ sa gorivom i pobijeno nekoliko desetaka vojnika. Ovo se jedino može zahvaliti budnosti ljudi koji su i danju i noću pratili kretanje neprijateljskih brodova i o tome redovito

---

⁴⁶ Tekst u zagradi naknadno umetnuo M. D.

⁴⁷ ZHAZUZd, Arhiva NOB – NOP, Zadar – Nin, svež. II., dok.: Sjećanje Tomić Ivana na rad u Ninskoj općini 1942. do 1944. g., str. 1–4. Dokument napisao i potpisao zelenom tintom Ivan Tomić, op. M. D.

⁴⁸ Peniša (*peniche*) = manji brod za prijevoz goriva, tanker, op. M. D.

obavještavali III. POS,⁴⁹ a ovaj Vis radi dolaska aviona. Dalje preko ove veze omogućeno je uništenje putničkog broda, mislim da se zvao “Sansik”, kod Dikla gdje su ga zatekli saveznički avioni, a kretao se od pravca Vira prema Zadru. To je također bilo nekako početkom aprila ili nešto ranije. Kasnije su saveznički stražarski i drugi brodovi noću dolazili u pravcu Molata, a kad bi bili obavješteni na vrijeme stali su redovito u zasjedi, pa su tako potopili brod sa hranom od preko 30 – 40 vagona (drvenjak) i uništili čitavu posadu. Brašna jedan veći dio je spašen, pa su se tako seljaci i Općinski NOO-r Nin opskrbili sa brašnom za par mjeseci. Ovaj brod potopljen je u lipnju 1944. godine. Kad je oslobođen Benkovac Njemci su munjevito prebacivali morskim putem u Zadar trupe, gorivo, hranu i ostale namirnice da bi mogli ponovno zauzeti Benkovac, jer im je pad Benkovca onemogućio povlačenje iz sjeverne Dalmacije kopnom. O kretanju njemačkih brodova javljeno je telefonski sa Vira, pa je saveznička mornarica sačekala te brodove u dva navrata, te uništila nekoliko desetaka njemačkih brodova, a jednu pinicu⁵⁰ su natjerali na kraj neoštećenu, pa su je naši kasnije povukli sa pijeska i danas je u sastavu naše Ratne mornarice. U ovoj akciji poginulo je oko možda i hiljadu vojnika. More ih je nosilo na desetke i desetke, Njemci su nekoliko dana stalno vozili mrtve i ranjene sa Vira, predjel Spraljica – Lanterna, sa nekim motornim brodom u Privlaku, a odatle u Zadar, dok konačno nije otkriven i taj brod, kojega su po danu Njemci maskirali u luci Privlaka, a po noći bi odlazili na mjesto potapanja brodova i kupili vojnike mrtve i ranjene, bio je jednog ljetnog dana uništen. Nešto vojnika je ostalo da čuvaju materijal, ali i oni su bili gonjeni od jedinica Komande mjesta Nin i terenskih radnika, pa je nekoliko i ubijeno, dok je njih šest uspjelo da pobjegne u Privlaku.

Kad su Njemci 35. ličku diviziju raspršili nekoliko stotina ranjenika prebačeno je preko Velebita na otok Vir, a odatle je javljeno III. POS koji je poslao svoj stražarski brod, mislim “Mirna” ili “Streljka”, i ovi su ranjenici prebačeni na Dugi otok. Napomenuti je da su ranjenici mislim jedan ili dva dana stali na Viru.

Telefonista Bašić Grgo Josin stupio je na dužnost marta ili početkom aprila 1944. godine, a bio je i sekretar SKOJ-a. Čerkezi su na otok Vir došli 5. VI. 1944. godine, te njega uhapsili i odbornika Kapović Šimu, te ih držali zatvorene u crkvi, a 7. VI. iste godine vezali ruke i noge, te bacili u more. Telefon je bio isključen i skriven, a po noći uključen, ali ne uvijek. Čerkezi su otišli 23. VI/1944. godine, pa je veza ponovno profunkcionirala. Sa Bašić Grgom su još bili telefonisti Edo Vučetić Matin, Gržeta Joso Matin, koje su Čerkezi hapsili i internirali sa još 50 Virana. Poslije njih došli su na vezu: Liverić Vlade Josin, Buškulić Slavko Josin, Radović Marjan pok. Šime, Radović Nediljko, a neko vrijeme prije njih bio je i Glavan Ive “Rebac”, iz Privlake stariji čovjek, koji je morao napustiti kuću kao odbornik, a kasnije je bio ekonom NOO-a općine Nin.

---

⁴⁹ POS = Pomorski obalni sektor, op. M. D.

⁵⁰ Vidi bilj. 48, op. M. D.

Na vezi morskoj za prebacivanje naših drugova bili su Bašić Ive pok. Lovre, Peruza Krste Šimin, Radović Joso Antin, Orlić pok. Ante Markov, svi iz Vira, i Skoblar Bene pok. Grge, te Kurta Mile pok. Šime.

*Pave Stulić, septembar 1954.*⁵¹

4. DOGAĐAJI U TOKU II. SVJETSKOG RATA NA PODRUČJU NINA I OKOLNIH SELA

Kapitulacijom stare Jugoslavije, dana 13. aprila pred večer u Nin sa auto-taksijem došao je komandant karabinjera major Andreti, sa jednim oficikom, pa su se zaustavili pred općinskom zgradom na kojoj je vijala velika hrvatska zastava, a na prozorima zgrade bio je predsjednik općine Glavan Frane i svi općinski činovnici. Major Andreti pozvao je komandira Žand. stanice u Ninu da mu se predstavi, ovaj je došao i tako smo se upoznali.

Major Andreti je pogledao zastavu, rekavši "skinite tu štracu", a načelnik mu je na talijanskom jeziku odgovorio, g. majore, ovo nije štraca već simbol Hrvatske, major je opet istu stvar ponovio, a predsjednik nastavio, nije ovo ni srpska ni jugoslavenska već hrvatska zastava, major je na to dodao, ovo je Italija, a ne Hrvatska, naredivši svom šoferu da uzme talijansku zastavu iz auto-taksija, skine hrvatsku, a na isto mjesto istakne talijansku zastavu, major ju je sa nogama otčuškao u kanal. Ovo je bio prvi zao znak od strane morskog fašističkog okupatora koji je tobože došao da izvojuje slobodu Hrvatima.

Sutradan, 14. aprila u Ninu je osvanulo mnoštvo talijanskih vojnika na čelu s kolonelom /pukovnik/ pored karabinjera i finanaca. Oko devet sati kolunelo je preda se sazvaio mjesnog svećenika, sudce, učitelje i ostale službenike, na poljani između crkve i škole, pa im naredjujućim tonom preporučio da saopće stanovništvu, da ovo više nije ni Jugoslavija ni Hrvatska, već majka Italija, da narod bude zadovoljan i miran, da obavlja svoje tekuće poslove i da poštuje italijanske vlasti. Naročito je naglasio svećeniku don Nikpalj Ivi, a kako je to bilo baš na dan uskrsa, da sa oltara u crkvi saopći narodu naredbu kolunela,⁵² inače da će sve spaliti. Kada je sazvane oslobodio, oni su pozdravili skidanjem šešira-kape, okrenivši se i udaljivši desetinu koraka, kolunelo ih je drskim tonom pozva da se vrate i kada su se povratili, naredio je da mogu poći, oni su opet pozdravili skidanjem šešira-kape, našto ih je kolunelo ponovno upozorio i naredio da pozdrave "Ala Romano" dizanjem pesnice u vis /fašistički pozdrav/. Ovom prilikom se također legitimisala dobra namjera okupatora kolunela

---

⁵¹ ZHAZUZd, Arhiva NOB – NOP, Zadar – Nin, svež. II, dok.: Partizanska veza Molat –Vir – Vrsi, str. 1–2. Dokument potpisao Pave Stulić, op. M. D.

⁵² *Colonello* (tal.) = pukovnik, op. M. D.

kao i karabinjerskog majora. Žandare i finance pokupili su po kućama i odvezli u zarobljenički logor u Zadar.

Odmah su zaveli kako u Ninu tako i u okolnim selima policijski čas, takozvani "Kopriřuoko",⁵³ tako da narod pred zalaz sunca već mora biti u svojim kućama.

Kroz kratko vrijeme postavili su u svakom selu starješinu, takozvani "Capovilla",⁵⁴ koji su bili dužni izvršavati njihova naređenja prenašajući na mjesno stanovništvo, a zatim u svrhu propagande počeli dijeliti aprovizaciju.⁵⁵ Što je najgore, odmah po dolasku zabranili su djelovanje naših škola, suda, općine i pošte i postavili su svoje ljude, a naše službenike bacili na ulicu, također su izdali naređenje da se može govoriti samo talijanski. Stanovništvo se već razočaralo na brutalan postupak fašističkog okupatora.

Kroz kratko vrijeme ponudili su sve naše bivše službenike da se prime kod njih službe po strukama, a koji neće da će ga protjerati na teritorij NDH, naravno, kako je usljed slabe uprave na teritoriju NDH nastupio pokolj, to nitko od ovih službenika nije htio poći u NDH već su se svi silom prilika prihvatili službe, plata je bila mizerna oko 600 do 700 lira mjesečno, a to je onda bilo oko 10 kilograma kukuruza, ali nije bilo drugog izlaza. Narod je već bio naduven i čekao je zgodan trenutak.

Odmah zatim su talijanske vlasti obrazovale večernji kurs za poučavanje talijanskog jezika, čitanje i pisanje. Kao nastavnik ovog kursa bio je određen naš učitelj Lambaša Ante, pod rukovodstvom talijanskog učitelja "Datija". Kada je prvi put počeo kurs, Lambaša je napisao azbuku talijansku, hrvatsku i srpsku, kako u talijanskoj azbuci ima samo 21 slovo, on je to objašnjavao, zašto u talijanskoj azbuci ima samo 21, a u hrvatskoj 31, dok u srpskoj 30 slova. Učitelj Dati bio je prisutan, pa kako ni riječi nije znao naški, a čuo je da Lambaša nešto spominje hrvatski i srpski, Dati je posumnjao da naš učitelj Lambaša već vodi neku propagandu na štetu Italije, ćapio ga za ruku izbacivši ga iz učione i kroz cijela tri mjeseca kursa više se Lambaša nije pojavio u učioni.

Od tada je učitelj Lambaša za Talijane postao vrlo sumnjiva ličnost te je bio maltretiran, sve dok nije odselio iz Nina u svoj rodni kraj.

Poslije Lambaše kurs je održavao samo talijanski učitelj "Datije", no kako nije znao ni riječi hrvatski i uvidjevši da sa nama slabo postupa, nismo ni mogli a niti nastojali da ma što naučimo, no bez obzira na znanje svi smo na kraju kursa dobili diplome o svršenom kursu i položenom ispitu, iako nismo naučili niti 5% talijanski.

Teror nad stanovništvom se produžavao, a u narodu je sve veća i veća mržnja rasla prema mrskom fašističkom okupatoru. Narod čeka naduven, čeka hoće li se itko svjestan naći da počne organizirati pokret protiv okupatora, čulo se tu i tamo da

---

⁵³ *Copriřuoco* (tal.) = zabrana kretanja noću, policijski sat (talijanska riječ dobro poznata u krajevima pod talijanskom okupacijom u Dalmaciji), op. M. D.

⁵⁴ *Capovilla* (tal.) = glavar sela, seoski glavar, gradonačelnik, op. M. D.

⁵⁵ Aprovizacija = opskrba pučanstva, snabdijevanje živežnim namirnicama, op. M. D.

postoje neki partizani, narod nije znao tko je to, ali svakako čuo je da su to neki ustanici proti okupatora. Nastalo je uzbuđenje među stanovništvom, gdje se god dvoje sretnu, zaustavljaju se i pitaju o tim ustanicima, ali to traje mjesecima, a nikad tih ustanika /partizana/, čuje se da su u Bosni, Srbiji, Hrvatskoj, pa i u Liki, ali nema ih kod nas, a tako ih rado očekujemo, ljudi otkopavaju skrivene puške, pregledaju i podmazuju, sve u skoroj nadi da će jednom doći ti partizani pa da se k njima pridružimo, ali još nema.

Odjednom kao najnoviji poduhvat u Dalmaciji, pročulo se, da su đaci Učiteljske škole u Šibeniku pobjegli u šumu /u partizane/, bilo je u toj školi đaka i iz naših krajeva pa i iz samog Nina, odmah se u narodu pooštrila ideja borbe za slobodom, ali nema tko da povede. Odjednom se pročulo da je drug Maštrović Ante, rodnom iz Nina, a dotada đak Učiteljske škole u Šibeniku, također pobjegao, i zbog toga mu otac u Ninu već uhapšen i čami u zatvoru, pojavio se u blizini Nina. Od rukovodioca Komunističke partije upućen na područje svoje općine da organizira inicijativne odbore, širi narodnu svijest za slobodu, ujedno okuplja sposobne i na dobrovoljnoj bazi (šalje)⁵⁶ drugove u borbene jedinice koje su već bile formirane po Liki i Bosni. Dok se o tome doznalo, nastalo je u narodu veselje, jer se eto ostvaruje ona želja za kojom je narod od prvog dana okupacije čeznuo.

Drug Maštrović počeo je raditi na terenu, sa njim su rado u dodir dolazili pored ostalog stanovništva i službenici stare Jugoslavije koji su silom prilika primili se službe kod okupatora. Naročito je bilo nekoliko od ovih službenika stare Jugoslavije vrlo pouzdanih i odmah su se povezali uz terenske radnike, njihova se pomoć sastojala u davanju informacija po pitanju kretanja okupatorskih patrola, kako vojničkih tako i karabinjera, davanju podataka o brojnom stanju pojedinih garnizona, naoružanja, i slične dragocjene podatke po pitanju obavještajne službe, a koja je u onim kritičnim časovima igrala itekako značajnu ulogu. Nadalje, kada se počela sakupljati materijalna pomoć za NOB, službenici stare Jugoslavije iako su bili u sastavu okupatorskih službenika, izdašno su davali materijalnu pomoć u oružju, novcu i slično. Dakle, vrlo je dobro došlo što su neki od službenika prišli uz okupatora i tako su poznavali skoro sve namjere okupatora pak su o tome na vrijeme obavještavali terenske radnike NOB.⁵⁷

Ljeto 1941. prvi put su se pojavili letci po putevima oko Nina, ove letke napisali su terenski radnici i rasturili preko kurira, a bili su ispisani crvenim mastilom, kratka sadržaja, ali u najsramnijem stilu uperenom na fašističkog okupatora. Kada su fašisti dobili nekoliko takvih letaka i vidjeli sadržaj ostali su zaprepašćeni, jer do tada nisu zapravo ni znali da na području općine Nin postoji NOP, nastalo je hapšenje sumnjivih

---

⁵⁶ Tekst u zagradi umetnuo M. D.

⁵⁷ Takvih službenika, bivših žandara stare Jugoslavije, koji su se kao karabinjeri stavili u službu okupatora i koji su ujedno radili za NOP, bilo je u Ninu pet i u Petrcanima četiri, a glavni među njima bio je pisac ovog teksta Vaso Marjanović, op. M. D.

lica, ali nisu mogli ništa pozitivnog ustanoviti tko je te letke rasturio, a još manje tko ih je pisao i tako nije bilo druge već su odustali od daljnjeg hapšenja, a uhapšene su pustili.

Letci su se i unaprijed svako malo rasturivali i organizacija je ojačala tako da su fašistički okupatori već naslućivali tko to sve organizira i rasturuje letke, no kako nisu imali pozitivnih podataka to i nisu ništa naročito poduzimali, i to je tako išlo sve do mjeseca augusta 1942. kada je fašistički špijun i lugar /seljak iz Vrsi/, zatekao Maštrovića Antu i dva brata Babca iz Poljica, u kolibi Božića Jose iz sela Vrsi, iako je na prvi mah obećao da neće slučaj prijaviti fašistima, dočim je malo izmakao otrčao je u Vrsi i prij. talijanskom učitelju u selu da je u dotičnoj kolibi našao Maštrović Antu sa dvojicom Babaca iz Poljica, kod njega da je vidio revolver, pušku, bombe i razni kompromitirajući materijal. Odmah je stvar prijavljena karabinjerima u Ninu sa preporukom da se hitno ode na lice mjesta i pohapsi Maštrovića i Babce.

Naši organi obavještajne službe na vrijeme su obavijestili preko kurira, da su Maštrović i braća Babci otkriveni i da se odmah uklone iz kolibe jer će biti uhapšeni. Obavijest je stigla na vrijeme i kad su karabinjeri sa dvojicom naših službenika stigli na lice mjesta našli su kolibu i nekih ostataka po čemu se moglo ustanoviti da je tu duže vremena boravio Maštrović kao terenski radnik, da je štampana propagandna literatura i rasturivana na teritoriju općine Nin. Umjesto terenskog radnika "partizana" Maštrovića, našli su na licu mjesta jednog seljaka koji je nedaleko od kolibe pasao ovce, pa je od strane potkazivača lugara upozoren da motri na kretanje Maštrovića, pa je tu karabinjerima ispričao, kako su pred 10 minuta iz Vrsi došla dva seljaka u kolibu i otpratili Maštrovića u pravcu sela Ljubač, a karabinjerima je pokazao neke stvari koje je Maštrović bio sakrio u jedan vinograd jer ih nije sve mogao sobom ponijeti.

Na temelju prijave potkazivača lugara, fašisti su već uhapsili ona 2 Babca koji su bili kod Maštrovića u kolibi, a trebali su još nekoliko mladića i djevojaka preko noći uhapsiti. Preko noći ovi su obaviješteni da će po karabinjerima biti pohapšeni, pak je bolje da pobjegnu u šumu, što su i uradili. Kada su karabinjeri preko noći pošli po kućama da pohapse, ovih više nije bilo, zato su pohapsili njihove roditelje, koji su bili internirani, a manji broj od njih je iz nedostatka dokaza pušteno na slobodu /stavljeno pod prismotru/.

Nakon ovog bjegstva i hapšenja njihovih roditelja, pojačana je akcija NOP-a, a s dana u dan sve je više i više omladine bježalo u šumu i javljalo se dobrovoljno pod oružje u oslobodilačke jedinice. U ovim krajevima već je formiran takozvani "Zadarski odred", na čelu sa komandantom Potrebić Dane. Pošto je već formiran taj Odred, a njegovi borci bili su Ličani i Dalmatinci, on je već počeo prelaziti i u napad u borbi protiv okupatorskih jedinica, dok su omanje grupe terenaca sačekivale i napadale na fašističke patrole i kasarne. Često puta su naneseni dosta znatni gubitci neprijatelju. Okupator je tek sada shvatio da narod ne želi njega, već svoju slobodu i vlast samoupravljanja. Počeo je okupator primjenjivati i najokrutnije mjere protiv

stanovništva sve u svrhu zastrašivanja, a potom generalna čišćenja u cilju uništenja pokreta, ali nisu mogli uspjeti, jer se u narodu sve više i više razvijala svijest slobode.

Po noći 7. II. 1943. u kući Skoblara Stojana u Privlaci, terenski radnici pripremili su i održali uspješan zbor. Na ovom zboru prisustvovalo je 58 simpatizera, a među njima je bio i talijanski špijun također seljak iz Privlake. On je sve prisutne popisao i predao talijanskim vlastima. Talijanske vlasti trebale su sve ove pohapsiti i protivu njih povesti postupak, ali su na intervenciju naših službenika, koji su bili sa karabinjerima, skrenuti s pravog puta prikazavši da nije zgodno toliku masu hapsiti sa toliko malo karabinjera, da je neophodno potrebno zatražiti pomoć od komande iz Zadra, pa su talijanske vlasti u Ninu taj predlog prihvatile i zatražile pomoć od komande iz Zadra da pošalje oko 20 karabinjera u pomoć prigodom hapšenja. U međuvremenu od strane naših službenika – simpatizera NOP-a – provedena je organizacija potajno, da nekolicina nabavi iz Zadra potvrdu da su dana 7. II. baš kada je dotični zbor održan, bili u Zadru na iskrcaju morskog pijeska, pa je to i uspjelo dobiti njih desetak.

Kada je stiglo iz Zadra pojačanje radi hapšenja, navrijeme su opet oni koji imaju biti uhapšeni, obaviješteni da njih deset do petnaest sklone se u drugo selo, tako da ne budu uhapšeni istovremeno, a kasnije u toku dva do tri dana da se pomalo, koliko po danu toliko i po noći, pojedinačno prijavljuju u stanicu karabinjera radi preslušanja – što su i učinili.

U toku 8 dana od dana hapšenja, svi su se njih 58 iskupili i dospjeli u zatvor karabinjerske kasarne u Ninu. Iz Zadra od vojnog suda došao je major isledni sudija i sa njime komandant karabinjera major "Andreći". Pošto oni nisu ni jedan znali govoriti hrvatski, to su kao tumača uzeli našeg simpatizera, inače službenika sa karabinjerima, da tumači prilikom saslušanja.

Saslušanje je počelo, saslušan je prvi, drugi i treći, kako se koji preslušava stavi ga se u drugu sobu pod jakom stražom da ne bi razgovarali ili eventualno pobjegli, kad dođe četvrti na saslušanje, on izjavljuje da je 7. II., baš kada je bio taj zbor, bio u Zadru i iskrcavao doveženi sabun, pa je na zahtjev izvadio potvrdu od tvornice "Sapri", drugi potvrdu od tvornice "Maraska", treći potvrdu pokaza od Komande mjesta Zadar i tako dalje. Kada su isledni sudija i major karabinjera vidjeli te potvrde, oni su se zapanjili, kao vukovi obojica navališe na marišalo Santamariju /komandira stanice karabinjera/ koji je izvršio hapšenje. Naredi marišalo⁵⁸ da se dovede špijun /potkazivač/, jer je i on pro forma bio uhapšen i stavljen sa ostalima u zatvor, pošto je prisustvovao također i na zboru. Špijun je izveden pred njih, on u prvi mah nije priznao jer se je bojao to priznati pred našim službenicima, a kasnije kada je naš službenik odstranjen iz prostorije gdje se vršilo preslušanje, špijun se je kolebao i napokon potvrdio da su svi dotični zaista učestvovali, zatim je nastavljeno opet saslušanje, tumač je bio opet isti, nakon preslušanja nekolicine, opet su se novi pojavili sa

---

⁵⁸ Mariscalo (tal.) = zapovjednik, op. M. D.

potvrdama od pojedinih poduzeća iz Zadra, talijanskog legla, što je sve skupa pobudilo sumnju u ispravnost prijave potkazivača /špijuna/, uzelo se u kombinaciju dva vrlo važna elementa i to: prvo, prilikom hapšenja svi oni koji nisu nađeni kod kuće, a njihovim ukućanima rečeno, da dođu kući da se odmah prijave u kasarnu karabinjera u Ninu, dok svi oni koji su zatečeni bili su uhapšeni, žicom vezani i bačeni u kamion, prevezeni u Nin i stavljeni u podzemni zatvor.

Odmah drugi dan, kako danju tako i noću, ovi su se počeli pojedinačno prijavljivati u kasarnu karabinjera i stavljeni su u zatvor kako bi koji stigao tako, da su kroz nekoliko dana svi do jedan se iskupili, pretpostavljali su isljednici, da su ovi ljudi krivi sigurno bi pobjegli u šumu u partizane i ne bi sami svojevolumno dolazili u klopku, kada je poznato da će u najmanju ruku biti internirani, drugo: prilikom saslušanja skoro jedna četvrtina sa vjerodostojnim dokumentima dokazuje da nisu mogli biti na zboru, već u Zadru gdje su prodavali i iskricali sabun. Na temelju ova dva argumenta dojava špijuna je kod njih postala kao nevjerodostojna, pa je odmah naređeno da ga se odbaci, a pohapšenima je data satisfakcija sa izvinjenjem pak su odmah pušteni na slobodu, a ujedno su dobili dozvolu slobodnog kretanja, jer su tobože stekli popularnost kao ispravni okupatorski privrženci. Međutim, oni su i dalje radili na organiziranju i jačanju NOP-a.⁵⁹

Zadar, 23./XI – 54.

Vaso Marjanović⁶⁰

5. IZJAVA JEDNOG OBAVJEŠTAJCA NOP-a

Mjeseca srpnja 1943. poslije podne terenski kurir iz Zatona došao je u moj stan s izvještajem sa terena u kojem, pored ostaloga, stoji da su terenski radnici u selu Privlaka završili svoju misiju i da bi se trebali prebaciti za selo Zaton, te traže od mene da provjerim u kasarni hoće li karabinjeri kuda i u kojem pravcu (krenuti).⁶¹ Ustanovio sam da se naredne noći neće ni jedna od karabinjerskih ni vojnih patrola upućivati u pravcu Zatona, te sam obavijestio da će patrole ići prema Vrsima, kako je stajalo u rasporedu. Ceduljom sam obavijestio, da se terenci mogu prebaciti iste večeri u prvi sumrak i to uz more pored borove šume. Kurir je odnio izvještaj, a ja sam bio zadovoljan što sam i ovoga puta mogao zadovoljiti na vrijeme.

Kad me uvečer pozvao marišalo, saopštio mi je, međutim, da ću te noći i ja biti u patroliranju, ali mi nije rekao ništa o promjeni pravca kretanja patrola, te sam ostao u uvjerenju, da ćemo krenuti prema Vrsima. Na moje veliko iznenađenje, palo je

---

⁵⁹ ZHAZUZd, Arhiva NOB – NOP, Zadar – Nin, svež. II., dok.: Događaji u toku II. svjetskog rata na području Nina i okolnih sela, str. 1–4, op. M. D.

⁶⁰ Potpis zelenom tintom Vaso Marjanović, op. M. D.

⁶¹ Tekst u zagradi naknadno umetnuo M. D.

naređenje, da se spremi jača patrola /7 karabinjera i ja/ i bolje naoruža: većina je imala strojnice i svi po četiri bombe. Za vođu patrola određen je karabinjer Orazio Tripi. Izašli smo pred prvi sumrak prema mostu, preko kojeg prelazi cesta, što se malo dalje razilazi u pravcu Zaton – Privlaka, te se uputili krakom ceste prema Zatonu i napokon sa te ceste jednim sporednim putem, što je vodio prema borovoj šumici, pored koje su imali terenci prebaciti se te noći. Čitali su svi, a meni se stislo srce, drhtao sam od nervoze. Ne preostaje mi drugo nego da na neki način pokušam skrenuti pravac patrola. Najprije kažem vođi, da moramo krenuti prema rasporedu za Vrsi, a ne ovamo. On mi na to odgovori, da je neki potkazivač prijavio marišalu, da će večeras iz Privlake preći partizani u Zaton pokraj borove šume, te je zato izmijenjen pravac kretanja patrola. Okamenilo me iznenađenje, žao mi je terenaca, koji će naletiti na zasjedu, pogotovo jer sam im ja javio da se tuda mogu prebaciti u punoj bezbjednosti, kao i da u Zaton neće dolaziti patrola. Tražio sam izlaz iz teške situacije, kombinirao sam na brzinu razne mogućnosti u glavi, i u meni se učvrstila odluka, da se na svaki način mora odati zasjeda prije nego terenci izbiju na nišan, tj. da još iz daleka otkriju naše prisustvo i vrata se bez ikakvih posljedica.

Došli smo na lice mjesta, vođa patrola napravio je vrlo dobar raspored zasjede u razmaku od 40 koraka, izdao nalog da se ne pojavljuje nitko sve dok partizani ne uđu u sredinu zasjede, a onda na njegovo naređenje da se otvori brza paljba i unište partizani bez prethodnog pozivanja na predaju ili zaustavljanje sa: “Stoj!” Mene je pored sebe postavio u sredinu. Bili smo raspoređeni baš uz sami put u gustim borima. Kada smo se rasporedili i zauzeli busiju, provjeravao sam u glavi razne kombinacije, i brzo smislio, da moram pokušati zadnje sredstvo pred odlučnim susretom: moram utjecati na izmjenu položaja zasjede, te rekoh vođi patrola Oraziju, da nije najbolje, po mom mišljenju, postavio zasjedu, jer da nismo dovoljno zaštićeni, a da su partizani dobro naoružani, sem toga, da ja pozitivno znam, da se partizani redovito prebacuju čamcima, morem uz samu obalu, pa da bi bilo dobro da se onih 6 karabinjera raspoređi više k moru, a nas 2 da se za svaki slučaj povučemo u dubinu šume, uz kakav dobar zaklon i da čuvamo prolaz kopnom. Konačno je pristao na moje savjete, te je tako i učinio. Čekali smo oko pola sata, u to se pojavio kurir iz Zatona na putu prema nama. Išao je za Privlaku, kako bi proveo terence do Zatona. Prepoznao sam ga po stasu, nošnji i hodu, žao mi je bilo da nastrada, te sam brže šapnuo vođi patrola: ne, ne pucati! “Zašto”, reče on. “Vidiš li, da je to don Ive, sveštenik iz Zatona!” Imao sam muke dok sam ga učvrstio u tom uvjerenju, ali mi je ipak uspjelo, čemu je doprinio i šešir na glavi kurira. Reče, da će ga zaustaviti kad priđe bliže. Bili smo povučeni oko 50 metara unutar šume, te kad je prišao i bio zaustavljen sa jednim “ferma!”, kurir nije čuo, nego tek kad mu je to ponovio vođa patrola više puta. Tada se naglo okrenuo i pobjegao nazad, vođa svima naredi da se povuku od mora i polete za bjeguncem, jer da mu je, iako je pop, sumnjiv zbog toga što nije stao na poziv. I ja sam morao trčati, ali sam dosta izostao, jer mi se nije trčalo, obzirom da sam znao o čemu se radi. Kada sam za njima došao pred popovu kuću, čuo sam kako kundacima lupaju u vrata.

Pristupivši bliže, vidio sam da pop taman izlazi na vrata i naziva: “buona sera!”⁶² Oni mu odgovaraju, gledaju ga poprijeko, neprijateljski, misle da je on htio sprovesti partizane iz Privlake za Zaton. Uđemo u kuću, gdje se on do maloprije s kuharicom nalazio za večerom i napustio je, da bi otvorio vrata. On nas nudi jelom, a svi karabinjeri čute, našto on za sebe veli: “Ime Isusovo, što se desilo?” Situacija mi je bila prilično komična, ali sam se uzdržavao od smijeha, i ne smijem mu na njegovo pitanje odgovoriti, da ih ne bi, onako ozlojeđene i zaduvane, još više razljutio razgovorom na našem jeziku. Čutim kao riba, pogotovo stoga što sam sve ovo ja iscenirao. Vođa mi patrole, pozvavši me ustranu, kaže, da li bi ga uhapsio i vezanog proveo u kasarnu u Nin, našto mu ja, grozničavo razmišljajući, oprezno napominjem, da možda, ipak, i nije ono bio pop, jer smo ga zatekli, eto, u košulji, za prepolovljenom večerom, ni on ni kuvarica, konačno, nisu uzbuđeni, zadihani, a to sve govori u prilog činjenici da on možda nije bjegunac, već da je to morao biti netko sasvim drugi, koji se poslužio sličnim šeširov i odjećom /što sam slagao/, jer na onome nije bilo svešteničke odjeće i čudi me, kako su lakovjerno povjerovali u moju napomenu, da ono nailazi pop, te da ne bi bilo pametno da ga tako na brzinu hapsimo i gonimo, već da mu reknemo da sutradan dođe u kasarnu u Nin. Lično sam zagarantovao da će on doći, te ga ostavimo na miru, s nalogom da sutra dođe, i odosmo kroz noć cestom za Nin.

Ujutro sam rano iz stana požurio u kasarnu, te referisao marišalu sve što je na stvari, da će pop doći s nalogom oko 9 sati, kako mu rekosmo, ali da po mom mišljenju ono nije bio pop, što sam dokazivao ranije iznesenim činjenicama, koje sam rekao i vođi patrole. Uspio sam i njega uvjeriti, te mu preporučio da popu ne čini neprilike, jer da on nema ni pojma o ovome slučaju. Usto sam mu se obavezao, da ću u najkraćem roku rekonstruirati slučaj i preko mojih, kako reko, povjerenika, saznati tko je onaj bjegunac, a onda ćemo protiv njega i postupiti. Marišalo se složio i, kad je sveštenik došao u kasarnu, on mu se izvinuo i rekao da oprost, jer je posrijedi zabuna i dodao da je krivac već uhapšen, a na popa da je pala sumnja, jer je onaj noćnik imao slično odijelo, koje je sličilo svešteničkom. Tako smo bili više-manje svi zadovoljni. Ja sam spasio kurira i terenske radnike od postavljene zasjede, sveštenika izvukao iz neprilike u koju sam ga nevinog gurnuo, karabinjeri iz zasjede su bili zadovoljni, jer su ipak naišli bar na kakav bilo trag i uhvatili nekoga, na koga je bilo najlogičnije /kako se njima činilo/ posumnjati s obzirom na odijelo i šešir, a što ga je marišalo nepromišljeno pustio – njih se ne tiče. Marišalo je ipak bio donekle zadovoljan jer sam mu obećao rekonstrukciju događaja i po mogućnosti otkrivanje pravog bjegunca. Meni je bilo milo, jer sam mu osujetio plan njegov i potkazivačev. Mojoj lukavoj kombinaciji pomogao je i slučajan šešir na glavi kurira, koji mi je dao ideju da se poslužim figurom popa u sprovođenju svoga nastojanja, da terence svratim sa puta, koji je vodio pravo na puščane nišane. Tako je to često se dešavalo i na drugim mjestima i u drugim situacijama.

---

⁶² Dobra večer, op. M. D.

Od obećanog istraživanja radi osvjetljavanja misterije oko ovog slučaja nije bilo ništa, jer sam, pošto je prošlo neko vrijeme i predmet zastario, našao načina bez ikakve muke da to nikada ne učinim.

Mjeseca siječnja 1943. g., talijanska komanda premjestila je 6 karabinjera iz Bileća u Hercegovini na stanicu Nin. Među ovim karabinjerima bilo je dobrih ljudi, koliko se to može reći za okupatora, ali je među njima se nalazio jedan naročit tip rođenog krvoloka. Imenom Feruci Emilio, nazvan Bradica /zbog vrlo smiješnog oblikovanja brade/, bio je mlad čovjek, navodno student pravnih nauka, vrlo inteligentan, ali je prezirao i iz dna duše mrzio naš narod i našu zemlju. Marišalo Santamarija nije mogao biti gori zlotvor u krvi, ali ga je ovaj mnogostruko nadmašivao, pravi zvjerski karakter. Često puta je predbacivao marišalu da on preblago postupa sa narodom !/, i povisujući glas, vikao da sve treba spaliti, pobiti, povješati. Još prvog dana, za stolom poslije večere, razvio se razgovor o postupanju talijanskih vojnih vlasti u Hercegovini. Došljaci iz onih krajeva pričali su, a naročito Bradica, koji se hvalio, kako je sa još nekim karabinjerima često se dobrovoljno javljao u patrolu /ali po nagovoru starješina/, te bi noću otišli u okolna bilećka sela, opalili nekoliko mataka i bacili koju bombu, te u komandi po povratku pričali kako su ih napali partizani. Još iste noći digao bi se cijeli garnizon u kaznenu ekspediciju, blokirao selo, paleći zgrade, ubijajući ljude, a goveda, ovce, svinje, perad, vino i rakiju su pljačkali, te bi to trošili u veselju, a kad nestane opet Jovo nanovo. Pošto smo mi bivši žandari bili uniformirani kao i karabinjeri, nije znao da smo mi Jugoslaveni i nije se ustručavao pričati. Marišalo ga je nekoliko puta opominjao na neupadan način, da prestane, jer da nije svima koji su tu prijatno slušati, ali on nije išao za tim, nego je nizao događaje, grezije od grezijih. Napokon se marišalo razljuti, skoči, udari šakom o stol i reče: "Čuti, budalo jedna, te se stvari ovdje ne govore, ti ne znaš tko te sluša, takve stvari govore se u četiri oka", a na to je Bradica ljutito – uvrijeđeno odgovorio: "Ti si budala i gdje ovo mogu pričati, ako ne među karabinjerima?" Marišalo mu je ljutito odgovorio: "Non siamo tuti Italiani!",⁶³ a na to mu jedan od prisutnih karabinjera objasni da tu ima ex žandara, naravno tiho, našto ovaj ušuti, i vidjelo se da mu nije bilo drago što se izlajao. Kasnije je u Ninu i okolnim selima najrđavije postupao sa stanovništvom.

Jednog je dana talijanski špijun iz Privlake javio marišalu i komesaru općine u Ninu, da je sveštenik u Privlaci primio i sklonio u svoju kuću terenske radnike NOP-a. Odmah je to alarmiralo karabinjere, te ih je krenulo kamionom oko 20, a među njima marišalo, komesar općine Bandiera-Monti, fiducario Zmajević i ja, jer su me vukli prilikom svake akcije, tobože kao dobrog poznavaooca terena i tumača. Došli smo u Privlaku u prvi škur, a Bradica, sa još nekoliko karabinjera, te marišalo, Bandiera-Monti i fiducario⁶⁴ ušli su radi pretresa u kuću. Znao sam da će uspjeh biti negativan,

---

⁶³ Nismo svi Talijani, op. M. D.

⁶⁴ Fiduciaro (tal.) = povjerenik, povjerljiva osoba, op. M. D.

jer sam blagovremeno saznao za prijavu i obavijestio ih po kuriru da se sklone. Bradica je vršeći pretres nosio u jednoj puški, a u drugoj ruci revolver. Nakon pretresa iziđoše vani, a već se uveliko uhvatio mrak. Bradica je stavio u džep otkočen revolver "za svaki slučaj". Revolver je slučajno okinuo i ranio ga u koljeno desne noge. Bradica je strašno jaukao, pao na zemlju. Nastala je zabuna, jer su valjda mislili da je netko pucao na njih. Marišalo je dreknuo od straha kao prase kad ga kolju, svi su se bacili na zemlju, a ja isto kao i oni. Mislili su da je vjerojatno neko od partizana iza zida, iza Grešpove ograde opalio i ranio ga. Tako smo ležali svojih desetak minuta, marišalo nije dao nikome da digne glavu, dok Bradica nije pozvao u pomoć objašnjavajući što je u stvari bilo. Prišli su k njemu, digli ga u kamion i odvezli se u Nin, gdje ga je pregledao dr. Dimitrije Snjegovoj, ukazavši mu prvu pomoć, te ga uputio u zadarsku bolnicu. Kugla mu je ostala u koljenu, u Zadru je nisu mogli izvaditi, te je upućen u bolnicu u Milano, gdje je pod operacijom umro, jer je dobio otrovanje krvi. Ovo sam saznao iz dopisa, koji je stigao iz bolnice na stanicu u Nin. Kad se saznalo u Ninu i okolici za ovu smrt, a to se saznalo preko ex žandara, narod je bio potajno oduševljen, jer je nestao iz njihove sredine jedan fašistički zlotvor.

Mjeseca augusta 43. došao je doušnik javiti marišalu, da u jednoj šumovitoj ogradi poviše sela Dikla ima 2 terenska radnika i komesar-oficir, te da su tu već treći dan, da će noćas oko ponoći imati sa omladinom sela Dikla i Kožina sastanak, te ih povesti u šumu. Rekao je da to treba spriječiti, otkrio im jednog omladinca, koji je igrao dosta važnu ulogu u svemu tome. Ovaj je špijun vladao vrlo dobro talijanskim jezikom, te nije bila potrebna moja prisutnost, te ne bi bio ni znao za slučaj, da su karabinjeri znali gdje se nalazi ta ograda. Stoga su me pozvali od kuće, te sam se iznenadio kada su me pitali za nju. Marišalo je rekao da je ja moram poznavati, jer sam 7 godina služio u Diklu. Nisam mogao poreći, a marišalo mi reče, da ću s njima na lice mjesta, da ćemo poći u prvi sumrak, a dotle me otpustio na večeru u moj stan. Otišao sam, ali ne kući, već kod kurira, nisam ga našao, te usput trefim učitelja Arasa i zamolim ga, da pođe odmah u Zaton, te rekne kuriru Peši Šimi da pođe biciklom u Kožino, da se dalje javi partizanima da se sklone u nepoznatom pravcu, a da omladina ostane kod kuće, da nikud ne ide, jer da će ograda biti blokirana od karabinjera i fašije. Tako je i bilo. Marišalo je međutim bio telefonom pozvao iz Zadra pojačanje od 20 karabinjera i fašista radi asistencije u akciji. Oni su imali čekati na bivšoj granici.

U prvi sumrak mi smo krenuli iz Nina kamionom za Diklo. Brinuo sam se da li će kurir na vrijeme stići i obavijestiti partizane i omladinu, i da li su se već uspjeli skloniti. Kasnije sam vidio da nisam imao mnogo razloga sumnjati u uspjeh obavijesti.

Na granici smo se sastali sa onima iz Zadra, na čelu sa jednim kapetanom karabinjera i fidučariom fašije. Već su bili napravili plan akcije u karabinjerskoj kasarni na bivšoj granici Zadra, pošli smo: ja kao vodič i dobar poznavao terena morao sam ići napred. Vodili su me još i za tumača, ako zatreba. Iako sam znao pravi put od ove kasarne do šumovite ograde, vodio sam ih preko vinograda i slabih zidova, visokih i zidanih bez maltera, te nam je usled toga i pomrčine trebalo oko tri četvrtine

sata da dođemo od mjesta polaska do ograde, iako je udaljenost oko jedan kilometar otprilike. Osim toga, poveo sam ih stramputicom da bismo u pomrčini rušili zidove, prilikom prelaska, i tako stvarali sumnjivi šum za partizane, te da bi se oni sklonili, kad nas opaze. To sam radio, za slučaj da nisu prethodno bili obaviješteni, da ćemo mi doći. Došli smo na lice mjesta, opkolili ogradu i dok smo slušali zapovijedi karabinjerskog oficira za pretres i eventualni napad, iznad sela Dikla opalila je puška. Odmah sam zaključio da je to omladina dala signal za opasnost, te mi je sasvim laknulo. Oficir reče, da je uspjeh u akciji isključen, jer da smo vjerojatno izdani od nekoga da ćemo u akciju. Izvršili smo pretres stiskanjem obruča, naišli smo na mjesto boravka terenaca i komesara, otpadke od hrane, položaj gdje su ležali i boravili te dane. Njih nije bilo. Udaljili su se na vrijeme.

Marišalo je rekao da ima ime jednog omladinca, koje mu je rekao dostavljač, te reče oficiru da pođemo do njega i preslušamo ga. Tako smo učinili. Dok smo oko pola sata poslije ponoći prolazili kroz Diklo, osjećalo se da selo spava, ali nekako kao da istovremeno očekuje nešto. Probudismo jednog seljaka, on je pošao da pokaže kuću onog omladinca, jer sam ja rekao da ne znam za nju, izgovarajući se svojim dosta davnim boravkom u mjestu, kada je on bio dijete i tako ga ja tobože ne znam.

Probudili smo ga, obukao se i izašao pred kuću. Oficir ga je nešto pitao, a ja sam mu šapnuo da ukoliko zna talijanski ne govori tim jezikom, a onda ću ja biti tumač. Imao je 18 godina, te sam se bojao da se ne izbrblja na njihova nadmudrivanje. On me međutim nije poslušao, već je počeo prkelati⁶⁵ talijanski, nadajući se valjda da će mu biti skloniji, što li? Oficir ga je pitao u koliko sati ovdje seljaci idu spavati, a on reče, da starija čeljad pođe odmah poslije večere, a oni omladina oko 10, a nekada, naročito u blagdane, i poslije ponoći. “A kada ste večeras legli?” – zapita oficir, a on odgovori da su večeras legli odmah u smrknuće. “Zašto tako rano?”, upita oficir, a on odgovori da su morali, jer su saznali da oni večeras dolaze /tj. karabinjeri/. Oficir zapita, tko im je to javio, a ja odmah pretrnuh, jer sam se bojao da će sve dokraja izbrbljati. Već sam se od ranije bio njemu primakao, da ga bodnem u mraku u slučaju potrebe da promjeni razgovor i ništa ne kaže. Tako ga, ne čekajući da počne odgovarati na zadnje pitanje, neprimjetno munem nekoliko puta. On zasta s odgovorom, valjda se sjetivši. Oficir navalni na njega: “Govori, govori!” On čuti, dok ja badam stalno u njega. Zatim izusti, da su javili neki njemu nepoznati, da su trčali oko sela i vikali. Oficir je sve žešće navaljivao pitanjima na njega, ja ga badam, kad god ugrabim priliku, a onda on reče da su javili neki ... “Gdje si bio?”, pita oficir, a on mu objašnjava, da je bio na Buništini, mjestu gdje se uveče okupljaju seljani na razgovor. “S kim?”, pita ga oficir. “Sa svojom djevojkom”, reče i na pitanje koja je to djevojka, on reče njeno ime, našto mu on reče da je pođe zvati. On pođe, a oficir naredi meni, da pođem za njim i spriječim im razgovor, dok ne dođu pred njega. Sreća

---

⁶⁵ Prkelati (od tal. *perche* – jer, zašto) = govoriti nekim stranim jezikom u Dalmaciji, osobito talijanskim u kojem se često čuje riječ *perche*, op. M. D.

mi se osmjehnula. Potrčem za njim, on pozove djevojku, a ja ih upitam tko je javio, našto mi oni, kako su me poznavali, rekoše, da je neki omladinac došao iz Kožina i vikao po selu: "Javio je Marjanović iz Nina da dolaze karabinjeri, nemojte ljudi izlaziti, već stanite kod kuće", tako je pričao! Pitam ga bi li on tako bio rekao oficiru, a on da bi, jer se nije mogao snaći iz sna, pa bi se prevario, ali da sam ga na sreću badao, te je došao sebi i sjetio se da mora ćutati. Nagovorio sam poslije toga djevojku, da reče kako su im o našem dolasku javili čobani, koji su vidjeli predveče karabinjere u kamionu, kada su prošli cestom poviše Dikla prema granici.

Jer tako je u stvari moglo izgledati uvjerljivo, jer su nas stvarno vidjeli čobani, koji su u vrijeme našeg prolaska gonili stoku za ispašu. I mi smo njih primjetili, i tako mi je možda ta ideja lakše sinula u glavi.

Kad smo došli k oficiru, pitao je djevojku zna li talijanski, a ona po mom savjetu reče da ne zna, te mi oficir reče: "Marjanoviću, pitajte je tko je kazao da dolaze karabinjeri". Ona odgovori: "Da su kazali sami čobani, koji su se s blagom vraćali kući". /Ja sam prevodio razgovor./ Tada marišalo reče: "La verita, signor capitano",⁶⁶ /istina je/, vidjeli smo čobane, oni su nas pozdravljali kada smo pored njih prošli u kamionu, pozdravljali su nas propisno, "proprio ala saluto romano!" Tako smo ja i naivni marišalo uspjeli uvjeriti kapetana u vjerojatnost onoga što kaže djevojka, jer je to da su djeca-čobani, ustrašena čestim akcijama, sigurno ispričala u selu o našem nailasku, bila sasvim uvjerljiva.

Pošto su se uvjerali da je tako /iako tako nije bilo/, pošli smo u gostionu Barešić Pere, popili nekoliko rakija svaki, te mi krenuli za Nin, a oficir sa svojima za Zadar. Tako je propala doušnikova dojava, njegova je dojava bila manje vjerodostojna nego možda neke ranije za koje ne znam, i tom prilikom su ga strogo kritikovali, ja sam bio poslije svega zadovoljan, znajući kakve su gusle posrijedi.

Jednom prilikom je terenski radnik bio po potrebi u Vrsima, za to je saznao doušnik i javio marišalu. On me, marišalo, o tome obavijestio, rekavši mi da pođem na večeru, te da ćemo poći da ga uhvatimo. Već je bio obavijestio o tome komandu u Zadru, tražeći veći broj karabinjera i fašista za pojačanje, kako bi mogli blokirati cijelo selo sa kopna i mora čamcima. Taj terenac je bio Maštrović Ante. Saznavši za to i pošavši na večeru, stupio sam u vezu sa kurirom, da bi terence odmah obavijestio neka bježe na otok Pag u Smokvicu, jer da je sa kopna već sve blokirano. On mi nije vjerovao odmah, držao je to olako, međutim kada je počela škurina, marišalo i ja sa još nekoliko karabinjera sa brodom pošli iz Nina u namjeri da blokiramo selo sa mora, i taman kada smo bili u neposrednoj blizini ostrva Zečeva, spazili smo na moru mali čamčić gdje se otiskuje sa kraja u pravcu Smokvice – Paga. Nakašljao sam se, u namjeri da bi nas opazio, jer sam znao da je to Maštrović, ali sam se čudio kako je to zakasnio skloniti se. Međutim, da li me čuo ili nije, ili nas je sam opazio, tek se odjednom kaić okrenuo natrag, a mi za njim. Marišalo je računao da je ipak suviše

---

⁶⁶ Istina je, gospodine kapetane, op. M. D.

velika žurba suvišna, budući da je smatrao kako je taj već u trapuli,⁶⁷ budući da je selo blokirano, pa taj ne može a da ne naleti na naše. Međutim, on i dvojica koji su ga vozili, provezli su se malim kanalićem (Prizdom)⁶⁸ iza ostrvca kojim se može proći kada je plima, te su tuda izmakli na drugu stranu i na otok Pag. Znao sam taj kanal, jer mi je od ranije bio dobro poznat, ali ga karabinjeri nisu znali, te su se silno začudili, što je sa kaićem. Sve su pregledali, ali ga nema nigdje. Gledali smo neće li se otkriti slučajno, kada je mjesec granuo, izvršen je detaljan pretres, ali nigdje ni Maštrovića ni kaića. Marišalo opsuje: "Madona mia, questa cosa e meravigliosa!"⁶⁹ Na dati znak bataljon iz Zadra krenuo je kamionom za Zadar, a mi pomorci brodom za Nin, vraćajući se, ne po jedini put, bez ikakva uspjeha.

U Zadru, 7./III. 1955.

Vaso Marjanović⁷⁰

P r e p i s.

*Original u arhivi CK SKH,
pisan pisaćim strojem.*

6. DRUGARSKOM O. K. – K. P. H.
ZA SJEVERNU DALMACIJU

Tražite od nas da Vas obavijestimo o prilikama u pogledu formiranja Općinskog Narodno–oslobodilačkog odbora. Ja sam Vam već jednom poslao izvještaj u pogledu toga, a mislim da Vam je morao drug Vice /iz K. K.⁷¹ – za Biogr./ još u mjesecu januaru poslati 10.000 L. u ime Nar. pom. koje su donijeli odbornici prilikom formiranja Opć. N.O.O. u mjesecu januaru. Održan je redoviti sastanak Opć. N.O.O. za mjesec februar. Prisustvovalo je 13 odbornika, samo jedan nije bio na sastanku uslijed lošeg vremena, a dalek mu je bio put. Dakle, još u 5 sela ove općine nisu formirani N.O.O. Ovaj mjesec ćemo sigurno uspjati još u tri sela, a druga dva ćemo poslije. Iz ta dva sela ima oko 40 ljudi u dobrovoljcima, pa je teško u njih prodrijeti. Odbornici su na sastanak donijeli svu N. P.⁷² kao i skojevsku, a jedan partijac partijsku članarinu. U ime N. P. poslano je Vama 7.700 L. U općinskom fondu N.O.O. ima 3.500 L. Za mjesne fondove podijeljeno je 2.900 L. u ime partijske članarine poslano je 150

---

⁶⁷ Trapula (tal. *trappola*) = zamka, klopka, stupica, mišolovka, op. M. D.

⁶⁸ Tekst u zagradi umetnuo M. D.

⁶⁹ Gospe moja, ovo je čudesno, op. M. D.

⁷⁰ ZHAZUZd, Arhiva NOB – NOP, Zadar – Nin, svež. II., dok.: Izjava jednog obavještajca NOP-a, str.1–5. Dokument crnom tintom potpisao Vaso Marjanović, op. M. D.

⁷¹ KK = Kotarski komitet, op. M. D.

⁷² NP = Narodna pomoć, op. M. D.

L. Osim toga sakupljen je popis robe i hrane koja se nalazi kod blagajnika mjesnih N.O.O. Napravljen je popis žrtava reakcije i onih koji su krivi za to, te smo poslali na K.K. za Biograd. Ti popisi se prave i dalje, jer reakcija naravno ne miruje. Pri kraju prošlog mjeseca uhapsili su banditi u mjestu Privlaci oko 40 ljudi, a velika većina njih nijesu bila u našim redovima obuhvaćeni kao članovi. Nekoliko drugova je pobjeglo te smo ih otpremili u partizane u Liku. Ovih 40 su držali nekoliko dana i pustili ih na koncu sve. U selu Petrčanima smo 27./II likvidirali jednog špijuna, a kako je važio fašistima vidi se po tome što su mu oni priredili svečani sprovod i općina je platila sve troškove oko sprovoda. Sutradan su u istom mjestu da bi uplašili narod, streljali 2 koja su bila osuđena na smrt, a izgleda da su dobrovoljci koji su mislili pobjeći. U Ninu ima jedna banda dobrovoljaca oko njih 80. Moral je kod njih na veoma malom stupnju, a čak se u zadnje vrijeme dogovaraju kako bi prebjegli k nama. Od 27./II-2./III-1943. u jačini od oko 300 dobrovoljaca pravili su raciju na našem terenu, ali nisu uspjeli ni najmanje. Poslije toga je banda koja je bila iz Novigrada vraćena u svoju komandu.

Odbori A.F.Ž-*ea* postoje u nekim mjestima. U mjesecu januaru bila je jedna drugarica iz kotarskog A.F.Ž. za Biograd, ali je ona stala na terenu veoma malo vremena tako da se može reći, nije napravila ništa stvarnoga. Međutim, baš ovih dana ponovo ima stići na naš teren da započne sa pravim i temeljitim organiziranjem odbora A.F.Ž. Poslije toga ćemo Vam poslati izvještaj o uspjehu.

Kada su u mjesecu januaru bili na mome terenu drug Vice iz K.K. – K.P.H. za Biograd i drug Fabo radi održavanja zborova, onda smo formirali jednu partijsku jedinicu od pet drugova. Drug Fabo im je rastumačio što je to Komunistička partija /naravno u glavnim crtama/ i što znači biti partijac. Ta jedinica vrši sastanke jednom sedmično. Za nju znadem ja i još par drugova koji su sa mnom na terenu. Za onu članarinu koja Vam je poslana sa sastanka Opć. N.O.O. znadu samo dva druga partijca koji su u Opć. N.O.O. U sastavu Opć. N.O.O. nalaze se tri partijca i tri kandidata za partiju. Sad radimo na tome da u većini sela formiramo partijske ćelije tako da bi mogli kroz stanovito vrijeme organizirati Općinski Komitet partije.

Simpatizerske grupe postoje u 10 sela, a ukupno obuhvaćaju oko 40 drugova. Te grupe nadziru partijci i nas nekoliko terenskih radnika.

Njihovu članarinu ćemo Vam poslati za prvi, drugi i ovaj mjesec oko dvadesetoga ovoga.

Na ovome terenu ima nas 4 kao terenska radnika, i to: jedan drug koji je zadužen sa obavještajnom službom i ujedno nam pomaže u održavanju sastanaka, drugi kontrolira veze kojih imamo pet. I to sa Ugljanom, Ižom itd. 2/ sa Pagom i Rabom, 3. dvije veze sa Podgorjem, i jedna veza sa biogradskim terenom. Treći drug je zadužen sa Skojem i S.M.G., a ja imam N.O.O. partiju i simpatizerske grupe.

/Drug Venco, koji je nedavno bio na biogradskom terenu, poslao mi je da Vam šaljem pisacjeg pribora i matrice. Mnogo toga materijala, kao i jednu veliku tubu mastila za ciklostil, /a to će Vam sigurno mnogo trebati/ poslao sam na Iž, jer preko ove naše biogradske veze takve stvari se teško mogu slati. Mi matrica i toga mastila za

ciklostil možemo dobiti dosta, samo je teška oprema. Ja mislim da bi vi ipak mogli i primiti taj materijal preko Iža. Naime mi bi otpremili na Iž, a ovaj neka na neki način proslijedi vama.

Odgovorite na to! Što vi mislite!

7./III – 1943.   *drugarski pozdrav:*

SMRT FAŠIZMU - - - - SLOBODA NARODU

*Ekonom*⁷³

Prepisala – Petrečija Š.

Da je prepis vjeran originalu, tvrde i ovjeravaju:

*Kovačić R. s. r.
Potpis nečitljiv s. r.*

Zagreb, 27. IV. 1954.

M. P.

*Prepis
original u arhivi CK SKH,
pisan crnom tintom, latinicom.*

*7. DRUGARSKOM KOTARSKOM KOMITETU
K.P.H. BIOGRAD*

Izvještaj

Vojno politička situacija bila bi sljedeća: Po kapitulaciji Italije spustila se jedinica Plavi Jadran iz Podgorja na teren općine Nin, te je pristupila pregovaranju i razoružavanju talijanskih vojnika. Tako da su razoružali sljedeća mjesta: Ražanac, Nin i Privlaku. Zaplijenili su 6 teških i 7 lakih mitraljeza i nepoznati broj pušaka kao i razne spreme, sa dosta municije.

Politički te jedinice i jedan član Općinskog komiteta za Gospić održali su zbor u Ražancu gdje je bilo dosta svijeta i pristupili su mobilizaciji u sporazumu sa našim drugovima po svim mjestima, te pristupaju formiranju brigade. Oni su tome pristupili u ovakvoj situaciji i ja mislim da su nam dobro došli, budući da mi nemamo tu dobrih

---

⁷³ ZHAZUZd, Ostavština Ante Maštrovića Nina, Arhiva NOB – NOP, Nin – Vrsi, svež. III., dok.: Drugarskom O.K. K.P.H. za sjevernu Dalmaciju, str. 1–2, prijepis, original u Arhivi CK SKH u Zagrebu, op. M. D.

drugova koji bi se snašli u tolikoj mjeri. Po svim mjestima su uspostavljene mjesne straže. Politički komesar Plavog Jadrana sa našim drugovima iz Nina pristupili su pregovorima sa talijanskim oficirima iz Zadra kako bi u sporazumu sa partizanima zauzeli aerodrom u Zemuniku. Sve je to rađeno onako zamišljeno nemajući veze sa našim drugovima iz Okružnog komiteta i ne znajući ima li naših snaga od SDPO⁷⁴ u blizini Zadra, pa ja mislim uspjeti to neće. O svemu ovome izvjestite O.K. pa će oni najbolje znati što se može napraviti. Još jedna stvar. Mi smo ovdje u općini Nin, imali svega 4 čl. K.P., a 8./IX. bila je racija oko Ljupča sa strane bandita i to Dušević Pave iz Ljupča čl. K.P. ilegalno ime /Ris/, Branko Stulić iz Nina čl. K.P. ilegalno ime /Mladić/, Puhalović Krše iz Kožina ilegalno ime /Miseć/ i Žagar Šime iz Ražanca koji je bio u partizanima i tražen je za Kotarski NOO. To je za nas gubitak veliki obzirom da mi nemamo ovdje sposobnih drugova, koji bi mogli rukovoditi sa svim radom u ovim odlučujućim momentima. Tu bi nam trebala velika pomoć sa strane Okružnog.⁷⁵ Drug Ekonom⁷⁶ dolazi iz bolnice i mislim da bi 14./IX mogao stignuti u općinu Nin. Ja ću raditi po direktivama koje smo dobili i učinit ću što budem mogao. Narod je jako dobro raspoložen za našu borbu i pristupaju sve više na našu stranu. Naročito je potreba održavanja zborova. Naročito ćemo posvetiti pažnju NOO-ima i gledat ćemo da formiramo Općinski NOO.

Nitko ne zna točno kazati koliko ima Njemaca u Zadru, ali se računa da bi ih moglo biti oko 600. U Zemuniku na aerodromu ima oko 16 njemačkih aparata, sa vrlo malo njemačkih vojnika.

Tu se nalazi u Ražancu u zatvoru Olivari. Dajte to do znanja OK. Uhvaćen je kurir don Krste Jelenića čuvenog ustaše u Zadru i poslan u Komandu Ražanac.

Sa našim pozdravom

S. F. – S. N.

Vidio Vlatko v. r.
Rudi v. r.

Prepisala Petrečija Š.

Da je prepis vjeran originalu, tvrde i ovjeravaju:

1. Kovačić K. s. r.
2. Potpis nečitljiv s. r.

Zagreb, 27. IV. 1954.

M. P.⁷⁷

---

⁷⁴ SDPO = Sjevernodalmatinski partizanski odred, op. M. D.

⁷⁵ Misli se Komiteta, op. M. D.

⁷⁶ Ekonom je ilegalno ime Ante Maštrovića Nina, glavnog organizatora NOP-a i antifašističke borbe u gradu Ninu i cjelokupnom ninskom kraju (selima bivše općine Nin), op. M. D.

⁷⁷ ZHAZUZd, Ostavština A. Maštrovića, Arhiva NOB – NOP, svež. III., dok.: Drugarskom Kotarskom

Okružni komitet
Komunističke Partije Hrvatske
Zadar

Prepis
originala u arhivi CK SKH.
Službeno

8. DRUGARSKOM KOTARSKOM KOMITETU K.P.H.
BIOGRAD

Dragi drugovi!

Upućuje se drugove: Ekonoma i Antu tom komitetu. Drug Ekonom upućuje se kao član tog komiteta, a to Vam je bilo saopšteno i na posljednjem sastanku Kotarskog Komiteta kojem su prisustvovali dva člana Okružnog Komiteta. Drug Ante šalje se na raspoloženje tom Komitetu, a isti će vršiti dužnost instruktora pri tom komitetu po Vašim nižim partijskim organizacijama i jedinicama, kao i svim pitanjima rada koji mu taj forum dodijeli. Te drugove treba upoznati sa svim pitanjima kako političkim tako i organizacionim što im nije jasno, da bi mogli isti dati od sebe sve što mogu i pravilno sprovađati partijsku liniju. Naročito treba upoznati druga Ekonoma koji je ravnopravan član tog foruma sa svim pitanjima i zadacima koji su se pretresali i postavili na posljednjem sastanku Vašeg komiteta od strane Okružnog Komiteta.

Već Vam se ranije javilo da najhitnije dostavite radioaparatus s time da ga se prethodno popravi, a isto tako najhitnije da se dostave akumulatori koji se nalaze na punjenju u vašem kotaru. Vi još niste na to ni odgovorili, a još manje poslali. Isto tako Vam je bilo saopšteno da dostavite najhitnije pomoć ovom komitetu u životnim namirnicama, ali do danas još nismo ništa primili, s toga Vam se opet postavlja jer je ovdje ekonomsko stanje vrlo teško. Kad ne odgovarate na naše dopise, a već su vam poslana dva, daje nam sumnju da li Vaše veze funkcionišu redovno kako je bilo ugovoreno.

Od druga M. 17 još nismo ništa dobili, te mu ponovno skrenite pažnju da najhitnije obavijesti po svim pitanjima koja su se pred njega postavila.

Vi nas najhitnije obavijestite o političkom stanju na Vašem terenu i da li je moguće prebacivanje mobiliziranog ljudstva preko Vašeg terena pa dalje kanalom koji je ranije postojao do oslobođenog teritorija.

Drug Ekonom kaže da ga vrlo često i jako trese malarija, te da bi mu trebao odmor od 15 dana. Naše je mišljenje da isti drug može ostati to vrijeme na punktu i liječiti se, a Vi da se pobrinete za medikalnu pomoć da se isti drug što prije izliječi. Njegov dolazak u sastav K.K. smatramo da će poboljšati sam rad politički i organizacioni u općini iz koje je on i da će od sada unaprijed redovno funkcionisati veza sa tom općinom.

Naš razgovor sa drugovima smatramo da nije potrebno opisivati, već će Vam to oni sami koliko bude potrebno saopćiti.

Sa našim drugarskim borbenim pozdravom:

SMRT FAŠIZMU – SLOBODA NARODU!

4. juna 1943.

Okružni Komitet K.P.H.
Zadar⁷⁸

Prepisala Petrečija Š.
Zagreb, dne. 26. IV. 1954.

Da je prepis vjeran originalu,

*tvrde i ovjeravaju : 1. Kovačić K. s. r.
2. Potpis nečitljiv s. r.*

M. P.

Kotarski Komitet
Komunističke Partije Hrvatske
Biograd

P r e p i s
originala u arhivi CK SKH,
pisan pisacim strojem
Službeno!

9. DRUGARSKOM OKRUŽNOM KOMITETU
KOMUNISTIČKE PARTIJE ZADAR

Dragi drugovi!

Danas smo dobili pismo, kao i pismo od 1. juna, na kojeg smo odma poslali odgovor. Drugovi Ekonom i Ante dobro su došli, i veza koju smo ugovorili funkcionira dobro. Veza sa Biog. nije još uspostavljena, pošto drugovi koji idu na vezu ne mogu naći one drugove za koje pismo upućujemo. Radimo neumorno dok vezu ne uspostavimo, a otežava nam i to što je narod na temelju ovih streljanja i paljenja dosta ustrašen. Obavješteni smo da je bio Djakon u Krmčini i pokazao mjesto gdje se održao sastanak i di se jelo janjetine, te su odmah istog streljali pošto im je dao otpor. Ovdje Vam šaljem ovo pismo, u kom nas se upozorava zbog navedenih špijuna? Mi smo uvijek oprezni u svakom slučaju na onoga, na koga moramo biti oprezni!

Baš ovaj čas smo dobili vijest da je uspostavljena veza sa Biog. pak ćemo Vas odmah službeno obavijestiti o svim potankostima, za koje do sada još nismo obaviješteni. Ja sam obišao teren otoka Paš. te ima drugova koji su spremni da idu u

---

⁷⁸ ZHAZUZd, Ostavština A. Maštrovića, Arhiva NOB – NOP, svež. III., dok.: Drugarskom Kotarskom Komitetu K.P.H. Biograd. Dragi drugovi, str. 1–2, prijepis, original u Arhivi CK SKH Zagreb (op. M. D.).

borbu, samo ću morati još jedan put proći kroz mjesta. Radioaparati i akumulatori onaj veći, nisu popravljani, te ćemo se potruditi da ga dademo na popravak, u koliko vi imate izgleda da ga dadete drugom na popravak javite, pak vam ga možemo..., a u koliko mi nađemo majstora mi ćemo ga odmah dati na popravak.

Sutra ćemo vam javiti kako stoji veza za prebacivanje. O drugu M. 17 još nismo došli u vezu, a dok dođemo u vezu odmah ćemo vam javiti. Poslali smo vam 32 kg. fažola i 14 kg. krumpira, te ga izmjerite i javite da li je u redu. Danas vam šaljem nešto hrane što ćemo popisati na cedulju. Ovdje je došao sa objavom borac drug Pave Tadija iz Biog., te će ostati na bolovanju dok se ne oporavi. Danas smo dobili izvještaj sa sastanka N.O.O. iz Sukoš. za mjesec maj, te nam javlja da im je ostalo u fondu još 40 kg. brašna, 3 kg. riže, nešto robe i 1680 lira. Izvještaj nam nije jasan pak smo im javili da nam pošalju točan izvještaj, kao i na nedostatke viđene, poslali smo im tačne upute. Također smo javili neka odmah pošalju preko veze za O.K. K.P. Zadar 40 kg. brašna i 2 kg. riža. Novac koji se nalazi kod njih, neka pošalju na K.K. K.P. Biog., te ćemo ga mi uputiti na O.K. K.P.H. Zadar.

Sad smo dobili obavještenja glede drugova za kurs, te primamo do znanja za 15 ov. mj. Drug Ekonom odustaje od traženog bolovanja, te ćemo sutra na sastanku K.K. K.P.H. Biog. odrediti na koji teren će otići tj. prema predviđenim potrebama.

Čekamo četvrtog člana K.K. K.P.H. Biog. da nam dade tačne podatke, pak ćemo dok dodje poslati službeni izvještaj.

*Sa drugarskim borbenim pozdravom:
SMRT FAŠIZMU – SLOBODA NARODU*

*Kotarski Komitet K.P.H. Biograd
Sekretar*

8./VI. 1943. god.

Dule v. r.

*Prepisala Petrečija Š.
Zagreb, 26. IV. 1954.*

Da je prepis vjeran originalu, tvrde i ovjeravaju:

- 1. Kovačić K. s. r.*
- 2. Potpis nečitljiv s. r.*

M. P.⁷⁹

---

⁷⁹ ZHAZUZd, Ostavština A. Maštrovića, Arhiva NOB – NOP, Nin – Vrsi, svež. III., dok.: Drugarskom Okružnom Komitetu Komunističke partije Zadar, str. 1–2, prijepis, original u Arhivi CK SKH Zagreb, op. M. D.

P r e p i s!
Original u arhivi CK SKH –
pisan na šapirografu.

10. *PROGLAS KATOLIČKOG SVEĆENSTVA I UČITELJSTVA*
SJEVERNE DALMACIJE

Historijski momenat pred kojim se nalazimo, a svjesni uloge koju vršimo u narodu, ponukao nas je da kao Hrvati i sinovi ove zemlje stavimo svoje duhovne i materijalne snage u službu svoga naroda, želeći time jačati narodno-oslobodilačku borbu, koja je najpozvanija da izvrši historijski zadatak na čast svoga naroda.

Rukovođeni tom idejom i nakon pretresanja hitnih narodnih pitanja kraja u kome živimo, mi dolje potpisani svećenici i učitelji donosimo slijedeći

Z A K L J U Č A K

1/ Stojeći od početka nepokolebivo uz ideale svoga naroda i narodno-oslobodilačke borbe, a svjesni i vjerni povjerenoj nam misiji, odlučili smo od sada još jače i više pojačati svim svojim snagama narodno-oslobodilačku borbu, jer se ona jedina razvila za ideale slobodne Hrvatske i ostalih naroda slavenskog juga.

2/ Mi svećenici i učitelji sa oduševljenjem pozdravljamo ulazak Hrvatske u sklop federativne zajednice Jugoslavije u kojoj će Hrvatska kao samostalna u svojim historijskim granicama, uživati potpunu slobodu vjersku i narodnu.

3/ Osuđujemo svaku drugu politiku, koja bi išla za učvršćenjem sadašnjeg ropstva hrvatskog naroda, kao i svako nastojanje za slabljenjem ili uništenjem narodno-oslobodilačke borbe i ostvarenje njenih ciljeva.

4/ Mi kao svjedoci dosadanjeg nečuvenog zvjerstva izvršenog kako nad hrvatskim, tako i nad srpskim narodom, osuđujemo javno bezbrojna mučenja, paljenja, pljačku i ubijanje nezaštićenog naroda, izvršeno od strane nemilosrdnog okupatora, te njegovih slugu ustaša i četnika. Također najenergičnije osuđujemo izdajnički rad izbjegličke jugoslavenske “vlade”, koja preko svog ministra Draže Mihailovića organizira četničke bande, koje skupa s okupatorom vode borbu protiv narodno-oslobodilačke vojske.

5/ Osuđujemo sve one naše drugove koji rade za okupatora, ustaše i četnike i zavađaju naš narod, te time omogućuju daljnje krvarenje našeg naroda.

6/ Puni bratskog osjećaja, a vjerni sinovi svoga naroda, pozivamo sve one koji su se stavili u službu okupatora, ustaša i četnika, a nisu se ogriješili o interese svoga naroda, da se vrate svojim kućama i stupe u službu narodnooslobodilačke borbe – u čijim se redovima nalaze danas najbolji sinovi našega naroda.

7/ U smislu ovog zaključka, pozivamo sve stanovništvo ovog kraja, da pristupi u narodno-oslobodilačku borbu i da se okupi oko političkih predstavništava: Zemaljskog

antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Jugoslavije, kao i novo osnovanog Nacionalnog komiteta, jer oni jedini vode najispravniju politiku, kojom će hrvatski narod, kao i svi ostali narodi slavenskog juga, postići svoju slobodu i samostalnost.

Napose se obraćamo svim onima, koji su sposobni da nose oružje, da stupe u narodno-oslobodilačku vojsku i time omoguće što skorije oslobođenje svoga naroda i domovine.

SMRT FAŠIZMU – SLOBODA NARODU!

SVEĆENICI:

*Don Ivan Nikpalj v. r. dekan, Nin
Don Ante Matacin, župnik, Privlaka
Don Marijan Magaš, župnik, Petrčani
Don Frane Karamarko, župnik, Kožino
Don Niko Pedišić, župnik, Zaton
Don Ivan Vrbanac, župnik, Vrsi
Don Josip Smrkov, župnik, Vinjerac
Don Robert Milanja, župnik, Posedarje
Don Ante Jakša, župnik, Slivnica
Don Krste Kovač, župnik, Radovin
Don Ivo Pedišić, župnik, Ražanac
Don Frano Kopni, župnik, Poličnik*

UČITELJI:

*Zaninović Ante, uč. Petrčani
Petričić Ivo, uč. Privlaka
Lambaša Tomo, uč. Nin
Aras Stipe, uč. Zaton
Perović Božo, uč. Vrsi
Koritnik Mladen, uč. Ražanac
Žagar Franjo, uč. Dinjiška
Pilepić Vladimir, uč. Vinjerac*

Nin, dana 29. prosinca 1943. g.

*Bakarac 2
Prop – odjel
Bakarac*

Da je prepis vjeran originalu, tvrde i ovjeravaju:

- 1. Kovačić K. s.r.*
- 2. Potpis nečitljiv, s.r.*

M. P.

*Prepisala: Pribić R.
Zagreb, 15. IV. 1954.⁸⁰*

---

⁸⁰ ZHAZUZd, Ostavština A. Maštrovića, Arhiva NOB – NOP, Nin – Vrsi, svež. III., dok.: Proglas katoličkog svećenstva i učiteljstva sjeverne Dalmacije, str. 1–2, prijepis, original u Arhivi CK SKH Zagreb.

*Marjan DIKLIĆ: DOCUMENTS, NOTES AND MEMORIES OF PARTICIPANTS
RELATING TO THE ANTI-FASCIST RESISTANCE MOVEMENT IN NIN DURING
THE SECOND WORLD WAR (1941–1945)*

Summary

Collecting original historical data relating to Nin and the entire Nin region before and during the Second World War which will shortly appear as book published by Matica hrvatska in Zadar, the author presents a number of important documents, notes and memories of a number of participants in the resistance from the estate of Ante Maštrović Nino who was the main organizer of the antifascist resistance movement in the city of his birth and in its vicinity. In the beginning, in order to facilitate comprehension, the author gives the basic facts about WW II and about Ante Maštrović Nino, about the occupation and breakup of the Yugoslav Monarchy and especially about the Italian occupation and annexation of Dalmatia and the city of Nin; he then gives us the questionnaire on the basis of which data concerning the resistance was gathered; at the end, additional ten documents from the war and post-war history of Nin are included.